

**بررسی جامعه شناختی تأثیر اشتغال زنان بر توسعه اجتماعی ایران
(مطالعه موردی: زنان صاحبان مشاغل خانگی در مناطق ۱۶ و ۱۹ تهران)**

املیا رامبد^۱، مهدی مختاریپور^۲

چکیده

توسعه و بهبود کسب و کارها و اشتغال زنان در بخش مشاغل خانگی، یکی از مهم ترین و مؤثرترین راهکارهای بهبود وضعیت اقتصادی، اجتماعی جامعه است؛ زیرا با وجود محدودیت های متعدد و سیاست ها و قوانین موجود، راه اندازی کسب و کارهای خانگی و اشتغال زنان در این بخش بسیار دشوار می باشد. هدف این پژوهش شناخت جامعه شناختی اشتغال زنان بر توسعه اجتماعی ایران در پرتو قوانین، مقررات و سیاست گذاری های وزارت تعاون، کار و امور اجتماعی بوده که در این راستا روش پژوهش کیفی تحلیل مضمون ابتدا به بررسی قوانین و مقررات موجود در کشور در حمایت از توسعه مشاغل خانگی و اشتغال زنان در این زمینه پرداخته شد و ۳۰ مصاحبه عمیق با صاحبان مشاغل خانگی انجام شد و پس از تجزیه و تحلیل داده ها و قوانین و مصاحبه ها، مسائل و نیازهای صاحبان مشاغل و متقاضیان مشاغل مطرح گردیدند که عبارتند از: تبعیض جنسیتی، محدودیت های قانونی، ساعات کاری زیاد، تداخل با وظایف خانوادگی، مقررات دست و پا گیر، نارضایتی بیمه های اجتماعی، به روز نبودن آموزش ها و تمایل به شیوه های آموزش استادی-شاگردی، عدم نظارت بر اجرای قوانین، ضعف در بازاریابی، کافی نبودن تسهیلات بانکی، عدم ثبات اقتصادی و نرخ بالای رشد تورم، محدودیت در دسترسی به فضای مجازی و نارضایتی از بازارچه های شهرداری می باشد. در پایان تحقیق نیز راهکارهای مفیدی برای اشتغال زنان در جهت توسعه اجتماعی کشور پیشنهاد شده است.

واژگان کلیدی: اشتغال زنان، جامعه شناختی، توسعه اجتماعی، مشاغل خانگی.

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۴/۳۰

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۰۵/۱۵

^۱ دانش آموخته کارشناسی ارشد امور فرهنگی، مدیریت امور فرهنگی، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
(Email: rambodemelia@gmail.com)

^۲ استادیار گروه جامعه شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
(Email: Mokhtarpour.Mehdi@wtiau.ac.ir)

مقدمه

خانواده مهمترین پدیده در یک کشوری است که برنامه‌ریزی‌های اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و... براساس این مقوله شکل می‌گیرد. عامل مهم در خانواده که امروزه مورد توجه صاحب نظران قرار گرفته است، اشتغال زنان و تاثیر آن بر انسجام خانواده است. (احدی و طولابی، ۱۳۹۷). تغییر نقش‌های سنتی زنان و تقاضای روز افزون آنها برای مشارکت در عرصه‌های مختلف، امروزه به واقعیتی انکار ناپذیر در جامعه ایران تبدیل شده است. این وضعیت حاصل دگرگونی در نظام ارزش‌ها، رشد اندیشه مردم سالاری، گسترش آگاهی‌های عمومی، افزایش تحصیلات تخصصی زنان و همچنین تغییر در ساختارهای اقتصادی از جنبه‌های مختلفی همچون درآمدزایی، تولید و کارآفرینی، توسعه دانش و فناوری و غیره اهمیت دارد و از دیدگاه اجتماعی نیز به انسان منزلت، جایگاه و موقعیت اجتماعی و حس اعتماد به نفس می‌دهد (پاسبان، ۱۳۸۵). نرخ مشارکت زنان در ایران در سال ۱۳۷۵، ۴۰ درصد بوده که جمعیت دو میلیون نفری زنان در اشتغال را نشان می‌دهد. ولی نرخ مشارکت مردان در همان زمان ۶۰ درصد بوده که شامل جمعیت چهارده میلیونی مردان در اشتغال است. این آمار نشان می‌دهد که فقط دو میلیون نفر از شانزده میلیون نفر از کل جمعیت فعال و شاغل در ایران را زنان تشکیل داده‌اند که حاکی از سهم بسیار ناچیز زنان در اشتغال بوده است. شاخص توسعه انسانی برای زنان در کشورهای توسعه یافته ۸۰ درصد، در کشورهای توسعه نیافته ۶۰ درصد مردان و در ایران، شاخص، ۶۰ درصد مردان است. بررسی علل این تفاوت در کشورهای توسعه نیافته نشان می‌دهد که در کشورهای توسعه یافته بیشتر این تفاوت ناشی از اشتغال و سطح دستمزدهاست در حالی که در کشورهای توسعه نیافته علاوه بر تفاوت‌های مربوط به بازار کار، تفاوت در تعلیم و تربیت، بهداشت و تغذیه نیز به چشم می‌خورد. برخی از مسائل و مشکلات اشتغال زنان، موانع توسعه‌ای است که به ساختار کشورها مربوط می‌شود و بخشی از آن موانع غیرتوسعه‌ای و غیرساختاری می‌باشد. از موانع توسعه‌ای، موانع اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی را می‌توان نام برد و موانع غیرتوسعه‌ای نیز به ویژگی‌های شخصیتی و فیزیولوژیکی زنان باز می‌گردد (احدی و طولابی، ۱۳۹۷). بدون شک، مهمترین عاملی که آهنگ رشد و توسعه اقتصادی اجتماعی را تسریع می‌بخشد، منابع انسانی آن جامعه است. هر جامعه انسانی نیز متشکل از زنان و مردانی است که تحت روابط متقابل اجتماعی، در عین وابستگی متقابل هر یک از دو جنس به یکدیگر، نقش و کارکرد ویژه‌ای را ایفا می‌کنند و بی تردید، زنان، به عنوان نیمی از جمعیت نیز، تأثیر مستقیمی در توسعه جامعه دارند. لذا استراتژی‌های یک جامعه توسعه یافته، لازم است بر مبنای مشارکت هر چه فعال‌تر زنان در امور اقتصادی، سیاسی و اجتماعی پی ریزی گردد (ملک‌زاده، ۱۳۸۷). حضور زنان در بازار کار بر حسب اوضاع محیطی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی هر کشور متفاوت بوده و عوامل گوناگونی از جمله سطح تحصیلات زنان، سیاست‌های دولت در جهت تقویت سطح آموزش و اشتغال زنان، توزیع درآمد و هزینه خانوار، نرخ بیکاری، نرخ باروری، شرایط محیطی خانواده و سایر عوامل فرهنگی و اجتماعی بستگی دارد (کریمی موعاری و همکاران، ۱۳۹۲). اندیشه اسلامی در نظام آفرینش، به زن و مرد از دیدگاهی واحد می‌نگرد. هر دو را یک جا به سازندگی و حرکت دادن تمدن اسلامی در عرصه حیات انسان‌ها فرا می‌خواند. مسئولیت انحراف از مسیر یا پایداری در راه عقیده را به طور یکسان به دوش هر دو می‌گذارد و بر اساس تکامل، نقش‌ها و مسئولیت‌ها را بین آن دو تقسیم می‌کند (موحدی، ۱۳۸۰: ۱۱-۱۷).

از طرف دیگر، زن به عنوان عضو مؤثر جامعه می‌تواند نقش پیشگام خود را که در برخی از مسئولیت‌ها متبلور است ایفا نماید. از جمله این مسئولیت‌ها ترویج مفهوم مشارکت و اشتغال در زندگی و زمینه‌سازی مناسب برای فعالیت آزادانه و شناساندن حق مدیریت اقتصادی، مالکیت و حضور خود به جامعه است. با توجه به این نکته که مفهوم مشارکت زنان، الزاماً مساوی با اشتغال زنان نیست قطعاً بخشی از مشارکت زنان در بحث اشتغال آنان تبلور می‌یابد. یکی از مهم‌ترین معیارها جهت سنجش درجه توسعه یافتگی یک کشور میزان اهمیت و اعتباری است که زنان در آن کشور دارا هستند. اکنون که نگاه جهان بیشتر به سوی زنان معطوف شده است برای تحقق توسعه اجتماعی، تسریع فرآیند توسعه اقتصادی و محقق شدن عدالت اجتماعی چنانچه به زن به عنوان نیروی فعال و سازنده

نگریسته شود قطعاً تأثیر بسیاری در روند توسعه و افزایش کمی و کیفی نیروی انسانی آن جامعه خواهد داشت. نقش زنان در توسعه مستقیماً با هدف توسعه اجتماعی و اقتصادی بستگی داشته و از این رو در تحول همه جوامع انسانی عاملی بنیادی محسوب می‌گردد. با توجه به اینکه نیمی از جمعیت کل جهان را زنان تشکیل می‌دهند و دو سوم ساعات کار انجام شده توسط زنان صورت می‌پذیرد تنها یک دهم در آمد جهان و فقط یک صدم مالکیت اموال و دارایی‌های جهان به زنان اختصاص یافته است. بنابراین، با وجود نابرابری برای زنان که در تمامی جوامع کم و بیش وجود دارد در برخی از سازمان‌های جهانی در چند سال اخیر به این مسئله بیشتر توجه شده و در برنامه ریزی‌های خرد و کلان اقتصادی و اجتماعی سازمان‌های مختلف جهانی قرار گرفته است. (لهسایی زاده، ۱۳۸۱، ص ۱۰). در چند سال گذشته مطالعات متعددی در مورد تجزیه و تحلیل موقعیت زنان در سطوح منطقه‌ای، ملی، میزان اشتغال آنان و عوامل بازدارنده فعالیت زنان، نگرش‌ها و تمایلات زنان و نقش زنان در توسعه انجام شده است که سعی در آماده‌سازی افکار عمومی ملت‌ها، سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان جهت حل مشکلات مربوط به دستیابی زنان به اشتغال بیشتر را داشته است. از آنجایی که در بررسی عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی اجتماعی کشورها توجه به نیروی انسانی و تخصص مطرح است لذا سخن از اشتغال زن و رابطه آن با توسعه نیز امری ضروری است. بر این اساس در تحقیق حاضر به این سوال پاسخ دهیم که آیا اشتغال زنان بر توسعه اجتماعی ایران تأثیر دارد؟

اهداف تحقیق

- شناخت جامعه شناختی اشتغال زنان بر توسعه اجتماعی ایران.
- شناخت سیاست‌های موجود در زمینه حمایت از مشاغل خانگی در ایران.
- شناخت نقاط قوت و ضعف سیاست‌های موجود در زمینه جامعه شناختی اشتغال زنان.
- ارائه راهکارها و پیشنهادهایی برای توسعه اجتماعی در زمینه حمایت از شاغل خانگی در ایران.

سوالات تحقیق

۱. آیا جامعه شناختی اشتغال زنان برای توسعه اجتماعی ایران تأثیر دارد؟
۲. آیا سیاست‌های جاری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی متناسب با اشتغال زنان است؟
۳. چه سیاست‌هایی در زمینه حمایت از مشاغل خانگی در جهت توسعه اجتماعی وجود دارد؟
۴. چه پیشنهادها و راهکارهایی برای توسعه اجتماعی مشاغل خانگی وجود دارد؟

مبانی نظری تحقیق

توسعه اجتماعی

توسعه اجتماعی در کنار مفاهیمی همچون نظم اجتماعی، مشارکت اجتماعی، تعلق اجتماعی و اعتماد اجتماعی معنا می‌یابد. توسعه اجتماعی از دیدگاه‌های متفاوت معناهای مختلفی را داراست از جمله: گذر از جامعه سنتی به صنعتی یا مدرن از طریق تقسیم کار که در نظر دورکیم مطرح بود و دیگرانی که آن را به معنی سرمایه اجتماعی، هویت انسانی، عقلانیت ارتباطی، اعتماد، انسان بودن و غیره می‌گرفتند. در ایران این مفهوم با شاخص‌های هویت و اعتماد اجتماعی بیشتر مدنظر بوده است. توسعه اجتماعی هسته اصلی نیازها و آمال «مردم سراسر جهان»، «هسته اصلی نیازها و آمال دولت‌ها»، و هسته اصلی نیازها و آمال کلیه بخش‌های «جامعه مدنی» را تشکیل می‌دهد. به لحاظ اقتصادی و اجتماعی، پربازده ترین سیاست‌ها و سرمایه گذاری‌ها آن‌هایی هستند که به مردم بیشترین فرصت را در بهره گرفتن از توانایی‌ها، منابع و موقعیت‌ها می‌دهند (منشور سند کنه‌هاگ سازمان ملل متحد، ۱۹۹۵). سیاست‌های توسعه نهاد‌های مهم بین‌المللی مانند سازمان ملل متحد در دهه‌های پایانی قرن بیستم و ورود به هزاره سوم توأم با توجه بیشتر به ابعاد و مؤلفه‌های توسعه اجتماعی بوده است. اهداف اصلی توسعه هزاره سوم شامل کاهش فقر، دستیابی به آموزش، برابری جنسیتی، کاهش مرگ و میر کودکان، مبارزه با ایدز، مالاریا و سایر بیماری‌ها، تضمین پایداری محیط زیست، گسترش مشارکت و انسجام اجتماعی است (ارائی و همکاران، ۱۳۸۴).

براساس آخرین تعاریف سازمان ملل، «توسعه اجتماعی» فرایندی از تغییرات است که منجر به بهبود در «به زیستن» و «روابط اجتماعی» می شود که منصفانه تر و سازگارتر با اصول حکومت دمکراتیک و عادلانه است.

توسعه اجتماعی شامل هم دستاوردهای مادی مانند سلامت، آموزش و پرورش مناسب، دسترسی پایدار به منابع، کالاها و خدمات برای زندگی مناسب در یک محیط قابل پذیرش، و هم دستاوردهای غیرمادی با ویژگی های اجتماعی و فرهنگی مانند حس کرامت، امنیت و شمول اجتماعی و دستاوردهای سیاسی مربوط به فعالیت، مشارکت و بازنمایی است (موسسه مطالعات توسعه اجتماعی سازمان ملل، ۲۰۱۶).

«توسعه اجتماعی» در پی ایجاد بهبود در وضعیت اجتماعی افراد یک جامعه است که برای تحقق چنین بهبودی در پی تغییر در الگوهای دست و پاگیر و زاید رفتاری، شناختن و روی آوردن به یک نگرش، آرمان و اعتقاد مطلوب تری است که بتواند پاسخگوی مشکلات اجتماعی باشد. توسعه اجتماعی در قیاس با مفاهیمی چون توسعه اقتصادی و رشد اقتصادی حوزه وسیع تری را در برمی گیرد (از کیا، ۱۳۷۹).

عوامل متعددی در جامعه دست به دست هم می دهند تا توسعه اجتماعی محقق شود. از جمله «پذیرش اجتماعی» است. پذیرش اجتماعی به این معناست که همه انسان ها مقبول یکدیگر و مقبول نهادهای دولتی قرار بگیرند.

عامل دیگر در توسعه اجتماعی مفهوم «عدالت اجتماعی» است. عدالت اجتماعی هم به معنای کاهش نابرابری ها، کاهش سطح فقر و کاهش تبعیض ها و هم به معنای توزیع مناسب منابع رفاهی خدماتی و بهداشتی و افزایش آزادی های مدنی است.

«نظم اجتماعی» شرط دیگری است که بر توسعه اجتماعی تأثیر دارد و به وضعیتی اطلاق گردید که جامعه بتواند از طریق اعتقادات، سنت ها، آداب و رسوم و به طور کلی از طریق مجموعه ای از خط مشی های فرهنگی ثبات اجتماعی را در عین پویایی حفظ کند.

عامل دیگر «اعتماد» است که شامل اعتماد اجتماعی، نهادی، درون گروهی، برون گروهی و عامل دیگر حضور پر رنگ دانش و شناخت علمی در فعل و انفعالات اجتماعی و تعاملات انسانی می باشد.

توسعه اجتماعی ایران از اهمیت و ضرورت عملی و اجتماعی خاصی برخوردار است. جامعه امروز ایران از پس افتادگی توسعه از نظر اجتماعی و ساختاری در رنج است. ما نیازمند همبستگی، اخلاق عمومی، جامعه مدنی و اعتماد اجتماعی هستیم و اگر در این راه نکوشیم آسیب ها و نابسامانی های اجتماعی و طغیان ها در راه هستند.

رابطه توسعه اجتماعی و زنان کارآفرین

زنان به عنوان یکی از ارکان رشد در کشورهای در حال توسعه، امید اول ارتقاء خانواده، رشد و توسعه کشور محسوب می شوند.

موفقیت زنان کارآفرین در این جوامع نه تنها منجر به سودآوری اقتصادی، بلکه موجب ایجاد منابع اجتماعی و فرهنگی می -

گردد (سمیر، ۲۰۰۱) اما زنان کارآفرین در بسیاری از کشورهای در حال توسعه با موانع متعدد و جدی رو به رو هستند که مانع

موفقیت آنان در فعالیت های اقتصادی می شود. مطابق آمار سال ۱۳۸۱، حدود ۷۰ درصد از شاغلین زن به شکل کارفرما، خویش

فرما و یا کارکن فامیلی فعالیت داشته اند اما نسبت کارفرمایان زن فقط ۱/۰۲ درصد از کل شاغلین زن بوده است و آنها تقریباً

همیشه ۰/۰۲ درصد از کل جمعیت کشور را دارا بوده اند (آراستی، ۱۳۸۴). این آمارها نشان می دهند که طی دو دهه گذشته، زنان

بسیاری به عنوان کارآفرین به محیط های کسب و کار روی آورده اند، به طوری که حضور زنان در کسب و کارها برای اداره

سازمان های کوچک و کارآفرین اثر عظیمی بر اشتغال و محیط های تجاری در سراسر جهان داشته است. بخش عمده ای از زنان

شاغل به دلیل جدایی کار از خانواده، نمی توانند ایفای همزمان وظایف و فعالیت های شغلی و خانوادگی داشته باشند و به همین

دلیل، معضل تعارض نقش، بین کار و خانواده برای این گروه از زنان به یک معضل جدی تبدیل شده است که با گسترش تعهدات

نظیر بچه دار شدن و یا اشتغال به کار تمام وقت در مشاغل حرفه ای و تخصصی، جدی تر می شود. روزالت و بارنت (به نقل از

نبوس و شهریاری، ۱۳۹۱) در پژوهش خود دریافتند که نبود رضایت از نقش ها، پیش بینی کننده ای قوی برای فشار حاصل از

ایفای همزمان آنها است و عوامل مربوط به ساختار اجتماعی (میزان مسئولیت‌های خانوادگی، خصایص تقاضاهای ساختاری خانواده، مانند تعداد و سن فرزندان، میزان حمایت زوج یا اطرافیان مهم، و چرخه زندگی شغلی) نیز در میزان فشار ادراک شده ناشی از ایفای چند نقش متفاوت مؤثر است. همچنین، فروم و کارلسون تعارض نقش‌های شغلی و خانوادگی را نتیجه تداخل فعالیت‌های خانواده با کار می‌دانند و معتقد هستند این تداخل‌ها زمانی به وجود می‌آید که مسئولیت‌های و وظایف شغلی مانع رسیدگی و مشارکت در وظایف خانوادگی می‌شود. این تداخل در صورت بی‌توجهی می‌تواند پیامدها و تبعات منفی برای سلامتی روانی اجتماعی زنان شاغل و خانواده‌های آنان به همراه داشته باشد و عملکرد مطلوب سازمان‌ها و موسسات تولیدی، اداری را تحت تاثیر منفی خود قرار دهد. تعارض کار خانواده برای زنان همانند مردان پیامدهای منفی از جمله کاهش سطح رفاه و سلامتی در بر دارد (آلن و همکاران، ۲۰۰۰). پژوهش‌هایی که در حوزه رابطه متقابل کار و خانواده صورت گرفته به این نکته اشاره می‌نماید که تعارض کار - خانواده می‌تواند برای افراد، خانواده و سازمان‌ها، اثرات زیان‌باری به همراه داشته باشد. دربرخی از این پژوهش‌ها نشان داده شده است که تعارض می‌تواند بر کیفیت زندگی شغلی و خانوادگی تاثیر منفی بگذارد و میزان رضایت فرد از زندگی را پایین آورد (داکس بوری و همکاران، ۱۹۹۱، به نقل از رستگار خالد، ۱۳۸۵). همچنین، پریشانی‌های خانوادگی و شغلی را سبب شده و در کل به افسردگی شخصی منجر گردد (فرون و همکاران، ۱۳۹۲). از سوی دیگر، چنین تعارضی می‌تواند نشانگر وجود منبع تنش در زندگی افراد باشد که نهایتاً منجر به تضعیف سازگاری در ازدواج، عملکرد ناکافی نقش، فشارهای روانی، ناراضی‌ت‌ها از شغل و زندگی را باعث گردد و با کاهش بهره‌وری، افزایش تاخیر، غیبت کارکنان از محل کار، ترک کار و تعهد شغلی پایین توأم گردد (داکس بوری و همکاران، ۱۹۹۱ و بایرون، ۲۰۰۵).

کارآفرینی به عنوان یک شغل می‌تواند انعطاف‌پذیری و تعادلی را ایجاد کند که سایر مشاغل قادر به ایجاد آن نیستند (دمارتینو و بارتو، ۲۰۰۳). کارآفرینان در می‌یابند که اداره کردن محیط‌های نامناسب اقتصادی در حال گذر، از طریق شبکه‌های ارتباطات فردی امکان پذیر است، زیرا اتصالات بین شبکه‌ها، دسترسی به منابع و اطلاعات را فراهم می‌کند و علاوه بر این، به یافتن مشتریان، عرضه کنندگان و سرمایه‌گذاران نیز کمک می‌کند. به این ترتیب، سرمایه اجتماعی به تحقیقات کارآفرینی نیز راه یافته است. این سرمایه از مفاهیم نوینی است که نقش بسیار مهم‌تر از سرمایه فیزیکی و انسانی در سازمانها و جوامع ایفا می‌کند و به پیوندها و ارتباطات میان اعضای یک شبکه به عنوان منابع با ارزش اشاره دارد. در غیاب سرمایه اجتماعی، سایر سرمایه‌ها اثربخشی خود را از دست داده و پیمودن راه‌های توسعه و تکامل فرهنگی و اقتصادی، ناهموار و دشوار می‌گردد (آدلر، ۲۰۰۲). رابرت پونتام اظهار می‌کند؛ سرمایه اجتماعی مجموعه‌ای از مفاهیم مانند اعتبار، هنجارها و شبکه‌هایی است که موجب ایجاد ارتباط و مشارکت بهینه‌ی اعضای یک اجتماع شده و در نهایت منافع متقابل آن‌ها را تامین خواهد کرد (پونتام، ۲۰۰۰). بنابراین، سرمایه اجتماعی نقش مهمی در فعالیت‌های کارآفرینانه دارد، لذا کارآفرینی یک فرایند اجتماعی - اقتصادی است که از دو طریق متکی به شرایط و بافت اجتماعی است، اولاً اینکه کارآفرینان افرادی هستند که محصول محیط اجتماعی خود بوده و ثانیاً آنکه، کارآفرینی یک فعالیت اجتماعی است که در نتیجه وجود یا عدم وجود پیوندها و ارتباطات اجتماعی بر ماهیت کسب و کار تاثیر می‌گذارد (بولینو، ۲۰۰۲). در مطالعات اخیر، دانشمندان به این نتیجه رسیده‌اند که سرمایه اجتماعی نقش بسیار مهمی در کارآفرینی ایفا می‌کند و کارآفرینان برای موفقیت باید الگوی خاصی از سرمایه اجتماعی را با توجه به ابعاد آن برای خود ترسیم کنند. بدین منظور، شبکه‌های کارآفرینان، امکان دسترسی به منبعی را که فرد به تنهایی قادر به دستیابی نیست، را فراهم می‌کند. برخی محققین بر این باورند که سرمایه اجتماعی نقش کمکی در کاهش استرس‌های ناشی از رویارویی با تقاضاهای هم‌زمان، نقش شغلی و خانوادگی را ایفا می‌کند (دالز و همکاران، ۲۰۰۶). زنان کارآفرین به طور همزمان دارای سه نقش مادری، همسری و شغلی هستند. هر یک از این نقش‌ها مجموعه‌ای از انتظارات مختلف را از زنان ایجاد می‌کند. درهم آمیختگی خانواده و کسب و کار، مجموعه‌ای از مسایلی مانند هویت شخصی، تضاد نقش، وفاداری به ارتباطات خانوادگی و گرایش به اقتدار را برای زنان ایجاد می‌کند (میسیتیک،

۲۰۰۸، به نقل از گلرد، ۱۳۸۳). شبکه‌های اجتماعی، یک منبع مستمر حمایتی برای زنان محسوب می‌شوند. شبکه‌ها نه تنها از کارآفرینان حمایت معنوی و اجرایی می‌کنند، بلکه مجموعه‌ای از منابع مالی، اطلاعاتی و دسترسی به فرصت‌ها را برای آنان فراهم می‌کند (پام الکساندر، ۲۰۰۶). شبکه‌های شخصی که بر اساس روابط فAMILI شکل می‌گیرند نمونه‌هایی از حمایت‌ها و سرمایه‌ی اجتماعی است که زنان کارآفرین از آن برخوردار هستند (کوالاین، ۲۰۰۴). حمایت اجتماعی یکی از پیامدهای اصلی سرمایه اجتماعی است که در فرهنگ‌های سراسر جهان مورد توجه است (دیویدسون و همکاران، ۲۰۰۸). حمایت اجتماعی می‌تواند در بردارنده ایجاد حس همدلی، مراقبت، عشق و اعتماد (حمایت عاطفی)، کمک عملی از نظر مالی، زمانی یا صرف انرژی (حمایت عملی)، مشورت و ارائه اطلاعات و پیشنهادات (حمایت مشورتی) باشد (دیویدسون و همکاران، ۲۰۰۸). حمایت اجتماعی نقش مهمی در حفظ سلامتی انسان، کاهش آثار منفی استرس‌های محیطی و بهبود کیفیت زندگی دارد (زمان زاده و همکاران، ۱۳۸۶). الیورت (۲۰۰۳)، به نقل از گروسی و آدینه زاده، ۱۳۸۹ معتقد است این نوع از حمایت نقش می‌تواند نقش مهمی در کاهش سطح تعارض بین کار و خانواده ایفا نماید. گرین هوس و بیوتل (۱۹۸۵) در پژوهش خود دریافتند که حمایت اجتماعی می‌تواند رابطه بین تعارض خانواده، کار و پیامدهای منفی آن بر سلامت روانی و روابط اجتماعی فرد را، از طریق تأثیر ابعاد ویژه حمایت (عاطفی، ابزاری و اطلاعاتی) بر تعارض تعدیل کند. ساچت و بارلینگ (۱۹۸۶) از مطالعه ۶۴ مادر شاغل با میانگین سنی ۳۶ سال متوجه شدند که حمایت همسر پیش‌بینی کننده سطوح بالای رضایت زناشویی می‌باشد و افزون بر آن، حمایت همسر تعدیل کننده اثرات منفی تعارض بین نقش‌ها است. مطالعات نشان می‌دهد که عوامل موثر در کارآفرینی زنان در چهار حوزه عوامل فردی، شبکه‌ای، سازمانی و محیطی دسته‌بندی می‌شوند (ارهان و دان، ۲۰۰۱، براش ۱۹۹۹). نتایج مطالعات آلتیو و کایرو و ساندین (۲۰۰۵) حتی از آن است که دستیابی زنان کارآفرین به سرمایه‌های اجتماعی، چه از طریق پیوستن به شبکه‌های اجتماعی موجود و چه با ایجاد سرمایه اجتماعی و خلق شبکه‌ی اجتماعی جدید، موجب از میان برداشتن موانع و هموار کردن راه کارآفرینی زنان می‌شود و همچنین نتایج نشان داد که رابطه‌ی مثبت و معناداری میان دستیابی به سرمایه اجتماعی و بهره‌گیری از فرصت‌های کارآفرینی وجود دارد. مطالعه‌ی حاجی کریمی و فرجیان (۱۳۸۷) به نقل از ربیعی و همکاران، ۱۳۹۱ نشان داد که امروزه افرادی از قابلیت‌های سرمایه انسانی بالاتری برخوردارند که از مزایای ارتباطات در شبکه‌های اجتماعی یا سرمایه اجتماعی برخوردارند. نتایج تحقیق ربیعی و همکاران (۱۳۹۱) نشان داد که رابطه‌ی مثبت و معناداری میان سرمایه‌ی اجتماعی با کارآفرینی زنان وجود دارد. مطالعات پیشین نشان داد که هیچ پژوهشی به تأثیر سرمایه اجتماعی بر تضاد و کار و خانواده کارآفرینان زن نپرداخته است. بنابراین این تحقیق بر آن است تا به بررسی شدت رابطه و تأثیر بکارگیری سرمایه اجتماعی و شبکه‌سازی‌های بر کارآفرینی زنان و تأثیر آن بر افزایش یا کاهش تعارض کار و خانواده بپردازد تا از این طریق بتواند نگرانی‌های فردی کارآفرینان زن پیرامون تعارض کار و خانواده را که به عنوان یک مانع برای ورود و پایداری افراد علاقمند در این حوزه کاری است کاهش دهد.

نقش اشتغال زنان در توسعه و تعدد نقش‌ها

توجه به وضعیت اشتغال زنان و هدایت آنها به بازار کار می‌تواند زمینه‌ی بهره‌گیری بهتر جامعه از این نیروی بالقوه را به فعل آورد. به همین دلیل، مجموعه عواملی که می‌تواند زمینه‌ساز مشارکت هرچه بیشتر این جمعیت در عرصه‌های اقتصادی و توسعه اجتماعی کشور باشد، از اولویت بیشتری برخوردار است (ملک‌زاده، ۱۳۸۷: ۶۷). لذا توجه به وضعیت اشتغال زنان و هدایت آنها به بازار کار می‌تواند زمینه‌ی بهره‌گیری بهتر جامعه از این نیروی بالقوه و فعل آوردن این قشر از جامعه باشد. به همین دلیل، مجموعه عواملی که می‌تواند زمینه‌ساز مشارکت هرچه بیشتر این جمعیت توانمند در عرصه‌های اقتصادی - اجتماعی کشور باشد، از اولویت بیشتری برخوردار است (ملک‌زاده، ۱۳۹۵: ۱۴۹). قدرت دادن به زنان و برداشتن موانع از سر راه آنان باعث بهبود وضعیت سیاسی، اجتماعی و اقتصادی آنها در جامعه می‌شود که این جریان زمینه‌ساز رشد و توسعه‌ی پایدار باشد (اسدزاده و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۵۹).

شاخص اشتغال زنان

اشتغال زنان با توجه به گسترش روزافزون سازمان‌ها و نهادهای اجتماعی و ایجاد مراکز خدماتی و افزایش جمعیت شهرها از مهمترین مسائلی است که در رابطه‌ی تنگاتنگ با خانواده قرار می‌گیرد. کاهش و از بین رفتن الگوی خانواده‌ی گسترده و رشد خانواده‌های هسته‌ای که سبب می‌شود تا زن و شوهر به عنوان دو رکن اصلی خانواده جدا از خانواده‌های خویش با یکدیگر زندگی کنند، سبب افزایش توجه به موضوع مشارکت زنان می‌شود (مدنی گیوی، ۱۳۸۶: ۶-۵).

شاخص توسعه انسانی برای زنان در کشورهای توسعه یافته ۸۰ درصد، در کشورهای توسعه نیافته ۶۰ درصد مردان و در ایران شاخص، ۶۱ درصد مردان می‌باشد. بررسی علل این تفاوت در کشورهای توسعه نیافته نشان می‌دهد که در کشورهای توسعه یافته بیشتر این تفاوت ناشی از میزان اشتغال و سطح دستمزدهاست در حالی که در کشورهای توسعه نیافته علاوه بر تفاوت‌های مربوط به بازار کار، تفاوت در تعلیم و تربیت، بهداشت و تغذیه نیز به چشم می‌خورد (مغنی دامغانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۴). در کشورهای توسعه نیافته، زنان امید اول برای ارتقای خانواده‌ها و رشد و توسعه اجتماعی جامعه‌ی خود هستند. موفقیت زنان در این جوامع نه تنها موجب سود اقتصادی کشور می‌شود، بلکه موجب منافع اجتماعی و فرهنگی است (سیمور، ۲۰۰۱: ۲). اما با وجود مزایایی که مشارکت زنان برای دستیابی به توسعه اجتماعی پایدار دارد، آمار و ارقام شاغلان در ایران نشان می‌دهد که نابرابری جنسی به موقعیت حاشیه‌ای زنان در بازار کار منتهی می‌شود و از استعدادها و توانمندی‌های این قشر به خوبی استفاده نمی‌شود.

رویکردهای نظری در باب اشتغال با تأکید بر اشتغال زنان

دیدگاه اقتصاددانان نئوکلاسیک: به اعتقاد نئوکلاسیک‌ها، مزد پرداختی به هر فرد متناسب با ارزش نهایی کار او است و لذا کارفرمایان تا جایی حاضر به استخدام کارگران هستند که بازده نهایی دریافتی حاصل از کار، بیش از مقداری باشد که پرداخت می‌کنند. از آنجا که عوامل متعددی وجود دارد که سبب می‌شود بهره‌وری و کارایی زنان نسبت به مردان پایین تر باشد، در بازار کار همواره یک اختلاف درآمدی بین زن و مرد وجود دارد. از دیدگاه نئوکلاسیک‌ها تبعیض بین زنان و مردان در بازار کار، امری طبیعی است و تفاوت درآمدی آنها با توجه به توضیحات نظریه کاملاً سازگار است (انکر و هین^۱، ۱۳۷۹).

نظریه تجزیه شدن بازار کار: از عمده ترین نظریه‌های مرتبط با تجزیه شدن بازار کار، نظریه بازار کار دوگانه است. به اعتقاد طرفداران این نظریه می‌توان به جای اینکه تفاوت‌های جنسیتی را ناشی از ویژگی‌های ذاتی زنان دانست، حداقل قسمتی از آن را با نوع مشاغل نسبت داد. یکی از انتقادات عمده بر این دیدگاه این است که این نظریه، نحوه تفکیک نیروی کار بر مبنای جنسیت را در داخل بخش‌های اولیه و ثانویه روشن نمی‌کند، همچنین این نظریه به این سؤال که چرا جنسیت در چنین ابعاد مهم و پایداری، عامل تقسیم بندی بازار کار شده است، پاسخ نمی‌هد (باقری، ۱۳۸۲).

نظریه رفاه: این نظریه قدیمی ترین و در عین حال متداول ترین چهارچوب نظری اشتغال زنان در کشورهای توسعه یافته است و بر مبنای دو پیش فرض "زنان عوامل دریافت کننده، بدون شرکت فعالانه در فرایند توسعه و فقط گیرنده کمک‌ها به حساب می‌آیند و " نقش مادرانه مهمترین نقش اجتماعی آنهاست " بنا شده است. این نظریه بر خانواده تمرکز داشته و نقش زنان را به عنوان متولد کننده کودک مد نظر دارد. روش اصلی در اجرای اصول این نظریه، تخصیص کمک‌های نقدی، کالا و خدمات مجانی و... به زنان است. در این چهارچوب اگر آموزشی در نظر گرفته شود، محتوای آموزش‌ها متناسب با نقش زنان خانه دار به شکل همسر و مادر تنظیم می‌شود و در نتیجه، کمک‌رسانی به عنوان اولین و مهمترین نقطه قوت این نظریه در برنامه‌های رفاه خانواده و برای بقاء فیزیکی خانواده متجلی می‌شود (شادی طلب، ۱۳۸۱).

نظریه تواناسازی: این چهارچوب نظری عمدتاً بر اساس شرایط کشورهای توسعه یافته و تجربه سازمان‌های مؤثر در مسائل زنان طراحی شده است. محور اصلی این نظریه، تغییر ساختار و شرایطی است که نابرابری را به زنان تحمیل می‌کند. قدرت، نشانه

^۱ Anker and Hein

برتری فرد بر فرد نیست بلکه کنترل موانع مادی و غیرمادی می تواند به توزیع عادلانه تر و برابری کمک کند. از نظر طرفداران این نظریه، برآورده ساختن نیازهای اساسی، از حقوق اولیه تمام افراد است و هر فردی باید امکان آن را داشته باشد که از تمام توانایی ها و خلاقیت های خود استفاده کند. بنابراین زنان باید بیاموزند که با خودباوری و پذیرش مسئولیت، چه در خانواده و چه در جامعه شرکت کنند. نظریه تواناسازی مانند نظریه رفاه، به نقش باروری زنان توجه دارد و برای بهبود آن معتقد به ارائه خدمات است و دو نقش دیگر زنان یعنی نقش تولیدکننده و مشارکت کننده در تصمیم گیری های جامعه را نیز مورد تأکید قرار می دهد. (گوگردچیان و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۵۱-۱۵۰).

نظریه های نابرابری جنسیتی در بازار کار

شرایط زنان در بازار کار از لحاظ نوع شغل، موقعیت اشتغال، میزان مشارکت و درآمد حاصل از کار، با مردان تفاوت دارد. برای تبیین وضعیت زنان در بازار کار، به اصلی ترین نظریه های مرتبط با وضعیت زنان در بازار کار شامل نظریه های نئوکلاسیک^۱، نظریه های تجزیه شدن بازار کار^۲ و نظریه های جنسیتی^۳ اشاره می شود.

نظریه های نئوکلاسیک: نظریه های نئوکلاسیک برای تشریح تفاوت های جنسیتی و دلایل محدودیت های فرصت های اشتغال و درآمد حاصل از کار زنان، بر متغیرهایی نظیر مسئولیت های خانوادگی، نیروی جسمانی، آموزش عمومی، آموزش فنی، ساعات کار، غیبت از کار و جابه جایی از کار تأکید می کند که این متغیرها بهره وری و عرضه کار را تحت تأثیر قرار می دهد. یکی از فرضیه های نئوکلاسیک ها این است که در شرایط رقابتی، به کارگران مزدی معادل ارزش نهایی محصول پرداخت می شود و در پی این فرض چنین گفته می شود که تفاوت مشاهده شده در درآمد مردان و زنان، به دلیل بهره وری پایین تر زنان و یا ناشی از نارسایی های بازار است (نوروزی، ۱۳۸۳).

نظریه های تجزیه بازار کار: نظریه های تجزیه بازار کار را می توان پالایش نظریه های نئوکلاسیکی دانست، زیرا بازار کار را مجموعه ای در نظر می گیرد که موانع سازمانی، آن را به بندها یا قسمت های مختلف تقسیم کرده است. یکی از معروف ترین این نظریه ها، نظریه های بازار کار دوگانه^۴ است که بین دو نوع از مشاغل تبعیض قائل می شود: مشاغل بخش اول، مشاغل پیشرو یا مشاغل ایستا که به لحاظ مزد، تأمین بیشتر و فرصت های بیشتر وضعیت نسبتاً خوبی دارند و مشاغل بخش دوم با مزد کم و تأمین کمتر که با محدودیت امکان پیشرفت روبه روست. از آنجا که در مشاغل بخش اول، ثبات کارگر در کار برای کارفرما اهمیت دارد، جا به جایی بیشتری که در زن ها مشاهده می شود باعث افزایش احتمال جذب آنها به مشاغل ثانویه زیاد می شود. جداسازی جنسیتی مشاغل هم در بخش اولیه و هم در بخش ثانویه، سبب شده است تا نویسندگانی نظیر اسکات^۵ (۱۹۹۸) پیشنهاد کنند لازم است جنسیت، به عنوان یکی از عواملی که بازار کار را به بندهای مختلف تقسیم می کند در نظر گرفته شود. بعضی صاحب نظران وجود دو بازار کار نسبتاً جداگانه برای مردها و زن ها را عامل تعیین کننده مهمی در مزدهای کمتر زنان دانسته اند (نوروزی، ۱۳۸۳).

نظریه های جنسیتی: فرض اصلی نظریه های جنسیتی این است که موقعیت زنان در بازار کار و در خانه و خانواده با یکدیگر مرتبط است و جزئی از یک نظام اجتماعی محسوب می شود که در آن زنان تابع مردان هستند. نکته اصلی این نظریه ها، اختصاص کار خانگی به ویژه مراقبت از کودکان به زنان است. این نظریه ها تأکید می کنند که گرایش به مشاغل زنانه، انعکاسی از نقش خانگی زنان است و همان طور که در بیشتر جوامع، کار خانگی کم ارزش تلقی می شود، این مشاغل و مهارت ها نیز کم ارزش هستند (نوروزی، ۱۳۸۳).

¹ Neoclassic Theories

² Segmentation of Labor Market Theories

³ Gender (Feminist) Theories'

⁴ Dual Labor Market Theory

⁵ Scott

پیشینه تحقیق

در خصوص بررسی نقش اشتغال زنان بر توسعه اجتماعی ایران، مطالعاتی در داخل و خارج انجام گرفته است که نتایج حاصل از این تحقیق با نتایج مطالعات داخلی همسوست. در اینجا به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود.

- قاسمی (۱۳۹۸)، در تحقیق خود با عنوان بررسی رویکردهای مشارکت و اشتغال زنان بر تکیه بر اقتصاد بومی در جوامع روستایی ایران بیان می‌کند که هدف این مطالعه بررسی تحلیل گونه حضور و اشتغال زنان روستایی در فعالیت های اقتصادی می باشد و سعی شده با استناد به مطالعات و آمارهای منتشر شده در مناطق مختلف، رویکردها و ظرفیت های بالقوه موجود در حضور زنان، مشخص و با ارائه راهکار، عملیاتی نماید. نتایج تجزیه و تحلیل و بررسی مطالعات نشان داد حضور بالفعل زنان، مستلزم رفع موانع فردی و استفاده ملموس از زنان و انجمن های زنان در برنامه ریزی های مشارکتی می باشد. در نگاه کلی باید گفت لازمه حضور و اشتغال زنان، توجه به خواسته های اصلی، پرهیز از استفاده ابزاری و حمایت های مداوم از ایده های اقتصادی و صنایع مرتبط با حوزه زنان روستایی می باشد تا بتواند موجب تقویت اقتصاد بومی بشود.
- احدی و طولابی، (۱۳۹۷) این مقاله ضمن بررسی میزان اشتغال، بیکاری و مشارکت اقتصادی زنان در ایران در دوره ۱۳۸۴-۱۳۹۶، تاثیر اشتغال زنان را به عنوان نیمی از جمعیت جامعه بر محقق شدن توسعه پایدار در کشور بیان می کند. این مطالعه نشان می دهد که طی دهه اخیر گرچه فراز و فرود های زیادی در میزان مشارکت زنان و اشتغال آنها وجود داشته، اما همواره شکاف عمیقی میان نرخ اشتغال و مشارکت اقتصادی، زنان و مردان وجود داشته است؛ به این منظور در این مقاله داده های مرکز آمار ایران مورد بررسی قرار گرفته و در پایان پیشنهاداتی برای بالا بردن مشارکت اقتصادی زنان ارائه می شود.
- خسروی پور و سواری ممینی، (۱۳۹۷) این پژوهش تلاش دارد به بررسی و تحلیل توانمندسازی و اشتغال زنان روستایی و تاثیر آن بر امنیت غذایی بپردازد. جمع آوری اطلاعات با استفاده از منابع کتابخانه ای و سایت های اینترنتی بوده و از نوع مطالعات مروری است. مطابق با یافته های پژوهش، نقش زنان روستایی در تضمین امنیت غذایی جوامع انسانی به جهت تولید محصولات کشاورزی توسط آنان بسیار حایز اهمیت است. از این منظر تاکید بر توانمندسازی زنان روستایی جهت بالا بردن قدرت سازندگی و خلاقیت آن ها یکی از عناصر توسعه ای مهم است. نتایج پژوهش حاکی از آن است که توانایی زنان روستایی مورد غفلت برنامه ریزان قرار می گیرد و امکانات توزیع شده براساس برنامه های توسعه ای به دست زنان روستایی نمی رسد. لذا، هر کشوری برای این که امنیت غذایی خود را در دنیای پرمخاطره امروز تضمین کند باید حداقل در سطح اقتصادی مبادرت به توانمندسازی زنان روستایی کند. در این راستا پیشنهاد می گردد تا دولت برای کارآفرینی اشتغال زنان روستایی بستر سازی لازم را انجام داده، دسترسی زنان روستایی به خدمات ترویجی، تامین اجتماعی، زمین کشاورزی و اطلاعات و فناوری و همچنین افزایش دسترسی به منابعی مانند وام، تولید و بهره وری صورت گیرد.
- نجبا؛ سوادی و ذوالقدر، (۱۳۹۷) این پژوهش به بررسی تاثیر اشتغال زنان بر جایگاه آنان بر ساختار نظام خانواده می پردازد. آنچه به عنوان نتیجه این پژوهش استنتاج می گردد این است که زنان باید در اجتماع حضور یابند ولی نه به هر قیمتی از جمله رها کردن فرزندان و عدم رسیدگی به شوهر و نهایتا سست شدن ارکان خانواده و فروپاشی آن. در این راستا ذکر این نکته حایز اهمیت است که حضور زنان در اجتماع تنها مستلزم اشتغال در بیرون از خانه نیست و این امر می تواند با شرکت در گروه های سازمان مردم نهاد (NGO) و فعالیت در کارهای عام المنفعه و... تحقق پذیرد. البته ایجاد فرهنگ سازی جهت ارتقاء مقام مادری و امر خانه داری و بستر سازی سالم جهت تغییر نگرش افراد به منظور بالاتر نبودن مقام و شان و منزلت یک زن شاغل نسبت به یک زن خانه دار از یک سو و حمایت از جنبه ی مادری و خانه داری زن توسط دولت و نهادهای دیگر جامعه از سوی دیگر لازم و ضروری به نظر می رسد.

ترکمن سولماز، فتحی سروش (۱۳۹۵) در تحلیل اثرهای اشتغال زنان بر کیفیت زندگی آنان (مطالعه موردی: زنان شاغل در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری) توضیح می دهند که با ورود زنان به بازار کار و عهده دار شدن نقش هایی به جز نقش همسری و مادری، آن ها با نقش هایی متعددی رو به رو می شوند که گاه ممکن است تعارض ها و تنش هایی برای آن ها بوجود آورد و در نتیجه، سلامت روانی آن ها را نیز تهدید کند و گاهی برعکس، ممکن است به خاطر ورود به جامعه و افزایش تعاملات اجتماعی اثرهایی مثبت برای آن ها داشته باشد و در واقع، کیفیت زندگی آن ها را بالا ببرد. این پژوهش به مطالعه اثرهای اشتغال زنان بر کیفیت زندگی آن ها می پردازد. هدف این پژوهش، پاسخ به این پرسش است که آیا وضعیت اشتغال زنان - شامل ویژگی های عینی شغل آن ها و نگرشی که نسبت به وضعیت اشتغال خود دارند (رضایت شغلی) - بر کیفیت زندگی آنان تاثیر دارد؟ به این منظور، در چارچوب روش پیمایش از بین ۲۸۴ نفر از زنان شاغل در وزارت علوم، پژوهشات و فناوری، ۱۶۳ نفر بر اساس روش نمونه گیری تصادفی ساده و فرمول کوکران، انتخاب و پرسش نامه در میان آنان توزیع شد. بدین منظور، از پرسش نامه کیفیت زندگی سازمان جهانی بهداشت و مقیاس سنجش رضایت شغلی کندال و اسمیت استفاده شد. برای آزمون فرضیه ها از ضریب همبستگی پیرسون و آزمون تحلیل واریانس استفاده شد. یافته ها نشان دادند که از بین متغیرهای مستقل پژوهش، رضایت شغلی، مقدار حقوق، سن و وضعیت تاهل بر مقدار کیفیت زندگی زنان شاغل مورد مطالعه تاثیر داشته است. در واقع، افرادی که از رضایت شغلی و مقدار حقوق بالاتری برخوردار بودند، افراد در رده سنی ۳۴-۲۵ و افراد مجرد از کیفیت زندگی بالاتری برخوردار بودند. روی هم رفته، افراد مورد مطالعه از کیفیت زندگی متوسطی برخوردار بودند و در واقع اشتغال زنان تاثیر محرب بر کیفیت زندگی آن ها نداشته است.

فتحی، سروش، مختارپور، مهدی (۱۳۹۵) در مقاله ای با عنوان ارزیابی میزان تاثیر مهارت های شهروندی بر ارتقای توسعه اجتماعی (مورد مطالعه: مناطق ۳، ۷ و ۱۴ تهران) بررسی کرده اند که فرهنگ و مهارت شهروندی در واقع مفاهیم خاصی است که انسان ها به اعمال، حالت ها و پدیده ها نسبت می دهند و برای آن در زندگی خود جایگاه و اهمیت ویژه ای قائل می شوند، مهارت های شهروندی به انواع مختلف اقتصادی، اجتماعی، اخلاقی، سیاسی، فرهنگی و... تقسیم می شوند. امروزه توجه به مفهوم مهارت شهروندی و روش های ارتقاء آن در جهت بهبود توسعه اجتماعی، به عنوان یکی از اولویت های اساسی طراحان و برنامه ریزان شهری در زیر شاخه حقوق شهروندی تبدیل شده است. تحقیق حاضر یک مطالعه موردی از نوع توصیفی و تحلیلی است. چارچوب نظری تحقیق بر اساس روش اسنادی و مطالعه سایر مقالات و سایت های علمی مرتبط با موضوع تحقیق از یک طرف و همچنین استفاده از تکنیک پرسشنامه استفاده گردیده و انتخاب افراد حجم نمونه به صورت تصادفی بوده است و تعداد ۳۸۵ پرسشنامه حاوی سوالات مربوط به تحقیق در بین جامعه آماری انتخاب شده توزیع شده و پس از تجزیه و تحلیل آماری با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و مدل سازی رگرسیون مورد بررسی قرار گرفته است. یافته ها نشان می دهند که بین خودآگاهی، همدلی، قدرت تصمیم گیری، تفکر نقادانه، روابط بین فردی و توسعه اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد. نتایج حاصله از تحلیل رگرسیونی متغیرهای موجود در معادله را نشان می دهد که متغیرهای خودآگاهی، روابط بین فردی، تفکر نقادانه، قدرت تصمیم گیری و همدلی بیشترین تاثیر را بر ارتقای توسعه اجتماعی دارند.

پوریوسفی، حمید، فتحی، سروش و پوریوسفی، محمدعلی (۱۳۹۱) در مقاله ای با عنوان بررسی عوامل موثر بر فرهنگ کار در بین کارگران زن بخش صنعت تحلیل کرده اند که میان متغیرهای عوامل فردی - شخصیتی، عوامل شغلی، عوامل اقتصادی، عوامل فرهنگی و عوامل سازمانی با فرهنگ کار رابطه وجود. تحلیل رگرسیون فرهنگ کار با متغیرهای مستقل بیانگر این واقعیت است که از میان متغیرهای مستقل پژوهش عوامل فرهنگی از اهمیت بالایی برخوردارند

- ذکر یابی، منیژه، مختاریپور، مهدی (۱۳۸۹) در مقاله ای با عنوان با عنوان بررسی عوامل فرهنگی اجتماعی موثر بر کار آفرینی زنان مطالعه موردی شهرستان کرج نشان داده اند که الگوی نقش، وضعیت تاهل، سطح تحصیلات بر انگیزه کار آفرینی زنان کار آفرین اثر گذار بودند.
- گارفیلد و همکاران (۲۰۱۷)، در تحقیق خود بیان می کند که خانواده مهم ترین پدیده در کشوری است که برنامه ریزی های اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و... بر اساس این مقوله شکل می گیرند. اهمیت خانواده آنقدر مهم است که مطالعات فراوانی در خصوص آن انجام شده است. عدم انسجام خانواده در هر کشوری پیامدهای منفی به وجود می آورد. یکی از عواملی که می تواند بر انسجام خانواده تاثیر بسیاری بگذارد، اشتغال زنان است. اشتغال زنان عاملی است که از مزایای آن می توان به اجتماعی شدن زنان از نظر ارتباطات سالم با دیگران، کمک به توسعه کشور، مشارکت در توسعه اجتماعی و اقتصادی و کمک به درآمد خانواده اشاره کرد. همچنین، اشتغال زنان دارای پیامدهای منفی مانند برهم خوردن ارکان خانواده، عدم تربیت مناسب فرزند توسط مادر، کاهش محبت و رابطه زناشویی و فشار مفرط بر زن می باشد. بر اساس مطالعات به دست آمده اشتغال زنان انسجام خانواده را کاهش می دهد و روابط میان زن با همسر، کودک با مادر را سست کرده و در نهایت چالش های بسیاری را به وجود می آورد. البته نباید انکار کرد که در بسیاری از مشاغل زن و مرد با یکدیگر مشغول به کار هستند و کار آنها هم کمک به یکدیگر است. هم چرخه اقتصادی کشور توسعه می یابد و هم انسجام خانواده از بین نخواهد رفت. در پایان می توان گفت که اشتغال زنان بر انسجام خانواده تاثیر گذار است و اگر تدبیری در این خصوص از طرف دولت و خانواده برای آن اندیشیده نشود ارکان خانواده سست می شود.
- آلوم و همکاران¹ (۲۰۱۶) عوامل موفقیت ۲۵۳ شرکت بسیار کوچک در مالزی را بررسی کرده اند. مطالعه آنها نشان می دهد برخی از ویژگی های کار آفرینی و سازمانی با چندین عامل اقتصادی دیگر بر عملکرد شرکت های بسیار کوچک تاثیر می گذارد. در این تحقیق تاکید شده است که نوع رقابت و سن شرکت ها بر عملکرد کسب و کارهای کوچک تاثیر منفی دارند؛ در حالی که سن کار آفرینان، آموزش و پرورش، آموزش کسب و کار، تقاضا برای محصول/خدمات، دسترسی به فضای فیزیکی برای توسعه کسب و کار، در دسترس بودن تأمین مالی و کافی بودن میزان تأمین مالی تأثیر مثبتی بر رشد این نوع کسب و کارها دارد.
- کاور و لچمان (۲۰۱۵) در تحقیقی به بررسی رابطه ی بین نرخ مشارکت زنان در نیروی کار و رشد اقتصادی در ۱۶۲ کشور منتخب طی دوره ی زمانی ۱۹۹۰-۲۰۱۲ پرداختند. در این تحقیق، کشورهای منتخب به چهار گروه کشوری با درآمد پایین، کشوری با درآمد متوسط رو به پایین، کشوری با درآمد متوسط رو به بالا و کشوری با درآمد بالا تقسیم بندی شدند. داده های استفاده شده در این تحقیق از طریق روش های پانل تجزیه و تحلیل شد. نتایج این تحقیق نشان داد که U شکل بودن رابطه ی بین نرخ مشارکت زنان در نیروی کار و توسعه ی اقتصادی در کشوری با درآمد بالا و متوسط صادق است. ولی در مورد کشوری با درآمد پایین این رابطه تأیید نشد.
- وئرم² (۲۰۱۵) در پژوهشی به بررسی رابطه ی بین مشارکت زنان در نیروی کار و توسعه ی اقتصادی در کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا پرداخت. در این تحقیق از داده های مربوط به ۱۷۲ کشور طی دوره ی زمانی ۱۹۹۰-۲۰۱۲ استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده ها از روش داده های تابلویی استفاده شد. نتایج این تحقیق نشان داد در کشورهای خاورمیانه و شما آفریقا یک رابطه ی غیر خطی U شکل بین نرخ مشارکت زنان در نیروی کار و توسعه ی اقتصادی طی دوره ی مطالعه شده وجود دارد.

¹ Alom et al

² Verme

روش تحقیق

روش این پژوهش، بنا به ماهیت موضوع که « بررسی جامعه شناختی تاثیر اشتغال زنان بر توسعه اجتماعی ایران مورد مطالعه زنان صاحبان مشاغل خانگی » می‌پردازد، با بهره‌گیری از دو روش مجزا سعی در شناسایی و حل مسأله‌ی مورد نظر دارد. در بخش ابتدایی پژوهش از روش توصیفی، برای پاسخ‌گویی به سوالات شناختی تحقیق و همچنین برای دستیابی به یک توافق مفهومی و نظری در زمینه تأثیر اشتغال زنان بر توسعه اجتماعی، استفاده شده و سپس در مصاحبه عمیق از تجربیات افراد صاحب مشاغل خانگی در زمینه تأثیر اشتغال در توسعه اجتماعی بهره خواهیم گرفت. جامعه پژوهش در این تحقیق در بخش ابتدایی شامل جمعیت مورد مطالعه در فاز اول این پژوهش، قوانین عملیاتی و سازمان‌های فعال در حوزه‌ی مورد نظر تحقیق به ویژه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در زمینه حمایت از توسعه مشاغل خانگی می‌باشد. در فاز دوم جامعه آماری افراد دارای مشاغل خانگی در تهران که نمونه‌های پژوهش را نیز این افراد تشکیل می‌دهند. بنابراین در این پژوهش در فاز اول به علت بررسی کلیه جامعه آماری در این فاز نیاز به نمونه‌گیری نبوده. در فاز دوم نمونه‌گیری از نوع هدفمند و با تکنیک تغییرات پیشینه خواهد بود تا انواع مشاغل خانگی را شامل شود. تعداد افراد دارای مشاغل خانگی مورد مصاحبه از قبل مشخص نیست و پس از مصاحبه‌های متعدد (حداقل سی مصاحبه) و دستیابی به سطح اشباع، تعیین خواهد شد. داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و مطالعه اسنادی و بررسی متن قوانین و مقررات به دست‌بندی مشاغل و همچنین مصاحبه جمع‌آوری شده‌اند. این مطالعه دارای دو فاز علمی می‌باشد. در فاز اول با توجه به نحوه گردآوری اطلاعات این مطالعه اسنادی می‌باشد و در فاز دوم اکتشافی - کیفی می‌باشد. در فاز اول با مطالعه اسنادی و بررسی متن قوانین و مقررات به دست‌بندی مشاغل پرداخته شده است. در فاز دوم نظرات افراد صاحب مشاغل بر اساس مدل سیپ و به طور مشخص تحلیل زمینه (تحلیل مبتنی بر نیاز) در خصوص تناسب سیاست‌های موجود با شرایط و نیازهای متقاضیان، با روش مصاحبه نیمه ساختار یافته بررسی شده است. پس از بررسی و جمع‌بندی مصاحبه‌ها و پایان مفهوم‌سازی از روایت‌های بیان شده توسط مصاحبه‌شوندگان، جمعاً نزدیک به ۳۰۰ کد استخراج شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، در هر دو بخش تحلیل اسناد و مصاحبه‌ها از تحلیل تم یا همان تحلیل مضمون استفاده شد. در مجموع ۳۰ مصاحبه انجام شد که از این تعداد ۷ نفر زیر ۳۰ سال، ۸ نفر بین ۳۰ تا ۳۹ سال، ۵ نفر بین ۴۰ تا ۴۹ سال و ۱۰ نفر هم بالای ۵۰ سال سن داشتند. پس از مشخص شدن طبقات یا کدهای موضوعی، به استخراج کدهای باز مبادرت شد، که بر اساس تحلیل محتوای کیفی به طور مستقیم از گفته‌های مصاحبه‌شوندگان برگرفته شده است و در حقیقت، به گفته‌های مصاحبه‌شوندگان ربط مستقیم دارند. پس از کدگذاری باز، در مرحله بعد، یعنی در طی کدگذاری محوری تلاش شده است تا با انتخاب مضامین و مفاهیم محوری و نمایا از بین کدهای باز اقدام شود. در این بین، تلاش شده است تا از بین کدهای باز، آن کدهایی انتخاب شوند که برای بازنمایی و پوشاندن دیگر کدها و شکل‌گیری مقوله‌ها قابلیت دارند.

یافته‌های تحقیق

در این تحقیق با جمع‌آوری اسناد و قوانین و مقررات در خصوص مشاغل خانگی، به ترتیب متن کامل قانون برنامه پنج ساله توسعه جمهوری اسلامی ایران، قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی، دستورالعمل اجرایی قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی، طرح ضوابط و شرایط استفاده از بازارهای محل موقت عرضه محصولات خانگی، اساسنامه شرکت تعاونی تأمین نیاز مشاغل خانگی و فرایند تشکیل تعاونی تأمین مشاغل خانگی، بیمه مشاغل کسب و کار خانگی، شیوه‌نامه‌ی کمیته مدیریت آموزش‌های مشاغل خانگی، الگوی توسعه مشاغل خانگی، دستورالعمل اعطای نماد الکترونیکی و نظارت بر فعالیت کسب و کارهای اینترنتی و در نهایت دستورالعمل اجرایی واحدهای کوچک تولید و بسته‌بندی (کارگاهی) که توسط سازمان غذا و دارو منتشر شده است، مورد مطالعه و بررسی قرار گرفتند. در ادامه به تعریف و توضیح هر یک از این قوانین می‌پردازیم و در بخش بعدی با مطالعه مکرر و بررسی خط به خط این قوانین ماده‌های قانون و گویه‌های مرتبط با یکدیگر جدا شدند و در جدول شماره ۱ کدهای باز استخراج شده از متن

قوانین و دستورالعمل‌ها مشخص شده‌اند. ابتدا به معرفی و توضیح مختصری از قوانین و دستورالعمل‌هایی که در این پژوهش مورد تحلیل قرار گرفتند، می‌پردازیم.

جدول (۱): قوانین مرتبط با طرح ساماندهی مشاغل خانگی

قانون	ماده	هدف
اساسی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۵۸/۱/۱۰)	اصل ۲۸	امکان اشتغال به کار و شرایط مساوی برای احراز مشاغل، برابری زن و مرد در همه حقوق با رعایت موازین اسلامی
سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه	امور اقتصادی، بندهای «۳۴» و «۴۳»	ایجاد اشتغال مولد و کاهش نرخ بیکاری، تقویت زیرساخت‌های مناسب تولید و تنوع-بخشی فعالیت به ویژه صنایع تبدیلی، کوچک و خدمات نوین
قانون برنامه چهارم توسعه	بند «د» ماده (۹۵)	طراحی برنامه ویژه اشتغال، توانمندسازی حسب مشارکت‌های اجتماعی آموزش مهارت‌های شغلی و مهارت‌های زندگی برای سه دهک پایین درآمدی و ... کشور
	بند «و» ماده (۱۰۱)	اشتغال مولد (ظرفیت‌سازی برای اشتغال در واحدهای کوچک)، آموزش‌های هدف-دار و معطوف به اشتغال
سیاست‌های اشتغال زنان (۱۳۷۱/۵/۲۰)	ماده (۱۰۲) بند «الف»	توانمندسازی جوانان، زنان، فارغ التحصیلان و سایر افراد جویای کار
	مصوبه شماره ۱۹۶۲	توجه به نقش‌های مختلف زنان در خانواده و جامعه، به ویژه نقش مادری و لزوم حمایت قانونی از ایفای هم-زمان آنها، توجه به تناسب محیط کار با شخصیت، منزلت و سلامت زنان،
قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی (۱۳۸۳/۲/۲۱)	ماده ۱ - بندهای (۲) و (۴) اصل بیست و یکم (۲۱)	ایجاد شرایط مساوی و رفع تبعیض در اشتغال و حرفه برای آحاد ملت، کاهش نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی
قانون برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۳/۶/۱۱)	بند «ب»	ایجاد برابری فرصت‌ها در کار برای همه افراد ملت، کاهش نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی

مهم‌ترین گزاره‌های مربوط به مقوله‌ی «حمایت» و «تأمین درآمد» در قوانین وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی به شرح ذیل می‌باشد:

جدول (۲): سیاست‌های کلی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی حمایت و تأمین درآمد

فهرست قوانین	سیاست‌های حمایتی	سیاست‌های اشتغال‌زایی
قانون اساسی (۱۳۵۸/۱/۱۰)	تأمین امکانات و شرایط کار برای همه افراد	حمایت در شرایط خاص از نظر بیکاری، از کار افتادگی، بی سرپرستی و ...
سیاست‌های اشتغال زنان (۱۳۷۱/۵/۳۰)	افزایش فرصت‌های شغلی برای زنان جهت توسعه‌ی کشور و تقویت نهاد خانواده به صورت هماهنگ با آموزش عالی	ارائه تسهیلات فوق‌العاده به زنان در اشتغال به برخی مشاغل خاص
سیاست‌های کلی نظام (ابلاغی مقام معظم رهبری) (۱۳۸۲/۸/۱۲)	تأمین امکانات و شرایط کار برای همه افراد	افزایش فرصت‌های شغلی برای اشتغال‌زایی زنان در جهت توسعه‌ی کشور
قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی (۱۳۸۳/۲/۲۱)	انجمن حمایت لازم از زنان در صورت فقر، طلاق، معلولیت، بی سرپرستی، بدسرپرستی	مهارت بخشی و ارتقاء توانمندی‌های فردی و اجتماعی زنان برای ایفای نقش در عرصه‌های مختلف
اهداف و اصول تشکیل خانواده و هدفمندسازی یارانه‌ها (۱۳۸۴/۵/۱۱)	اعطای تسهیلات بانکی به متقاضیان مشاغل خانگی	اصلاح الگوها و هدایت زنان به سوی پذیرفتن نقش‌های اجتماعی هماهنگ با نقش مادی و همسری
سند چشم‌انداز در افق ۱۴۰۴ ه.ش (۱۳۸۵/۹/۵)	تأمین حداقل نیازهای اساسی مردم و پرداخت مستمری به اقشار نیازمند و جویای کار	تسهیلات ویژه برای اشتغال در مناطق کمتر توسعه یافته
قانون برنامه پنجم توسعه (۱۳۸۹/۱۰/۵)	مهارت‌افزایی و مساعدت در زمینه‌های مختلف با هدف بازتوانی	فراهم کردن زمینه‌های لازم برای اشتغال‌زایی و خوداتکایی نیازمندان، با روش‌های آموزش

جدول (۳): قوانین اجرایی طرح ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی

شرح	مواد قانونی
حمایت از شاغلین خانگی ثبت نام در سامانه نرم افزاری مشاغل خانگی	ماده ۱
انجام کار خانواده در واحد مسکونی تناسب شغل با محیط مسکونی	ماده ۲
حمایت، گسترش و رفع موانع و محدودیت های مشاغل خانگی	ماده ۳
پیگیری مصوبات	ماده ۴
اجرای مصوبات در سطوح ملی و استانی	ماده ۵
مجوز مشاغل کسب و کار خانگی	ماده ۶
ایجاد و راه اندازی سامانه مشاغل خانگی	ماده ۷
صاحبان مشاغل خانگی مشمول ماده ۱۱۸ قانون کار	ماده ۸
برخورداری از مزایای صندوق تأمین اجتماعی و بیمه	ماده ۹
بازاریابی، خرید و فروش الکترونیکی محصول	ماده ۱۰
شناسایی و حمایت از راه اندازی شرکت های سهامی عام خوشه ای هدایت صاحبان مشاغل خانگی و ثبت نام در سامانه	ماده ۱۱
آموزش های کاربردی سازمان آموزش فنی و حرفه ای	ماده ۱۲
آموزش ارتقاء بهره وری و ایمنی و بهداشت	ماده ۱۳
شناسایی مشاغل خانگی دارای مزیت های نسبی و رقابتی در بازار	ماده ۱۴
بستر سازی و فراهم آوردن امکانات ثبت نام اینترنتی متقاضیان	ماده ۱۵
فهرست مشاغل خانگی	ماده ۱۶
ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی	ماده ۱۷
اعطاء تسهیلات بانکی	ماده ۱۸
اعطاء تسهیلات صندوق مهر امام رضا	ماده ۱۹
اطلاع رسانی و تبلیغات از طریق رسانه ها ارائه پیشنهاد مشاغل جدید خانگی	ماده ۲۰
ضوابط صدور مجوز کسب و کار خانگی شیوه نظارت بر مشاغل خانگی ضوابط پرداخت تسهیلات	ماده ۲۱
تمهیدات لازم جهت معرفی و ارتباط بهینه پشتیبان و متقاضیان مشاغل خانگی	ماده ۲۲
پرداخت تسهیلات بر اساس اولویت بندی	ماده ۲۳
تکمیل فرم ثبت نام در سامانه توسط سرپرست خانوار	ماده ۲۴
تبدیل وضعیت متقاضیان مستقل به صورت خوشه	ماده ۲۵
ارائه طرح توجیهی کسب و کار خانگی	ماده ۲۶
ساعات کاری شاغلین خانگی هفته ای ۴۴ ساعت	ماده ۲۷
فعالیت بصورت منطقه ای و یا خارج از محدوده یک استان	ماده ۲۸
مدیریت افراد تحت پوشش و اعلام تغییرات افراد	ماده ۲۹
ایجاد مکان های مناسب از طرف شهرداری ها برای عرضه محصولات صاحبان مشاغل خانگی	ماده ۳۰

مهمترین مانع راه اندازی و توسعه کسب و کار خانگی، وجود مقررات دست و پاگیر دولتی در زمینه اخذ مجوز و همچنین تعداد متولیان مشاغل خانگی است که این امر موجب سردرگمی متقاضیان می شود.

لازم به ذکر است، معرف های عملیاتی هر یک از خرده ابعاد فوق که در مصاحبه توسط صاحبان مشاغل در این مطالعه بر اساس قوانین و سیاست های وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی انتخاب شده است، به شرح زیر می باشد.

جدول (۴): سیاست های اقتصادی - حمایتی مشاغل خانگی

ردیف	قوانین و سیاست ها	معرف های عملیاتی
۱	حمایت های ساختاری و بیمه ای	راه اندازی مشاغل خانگی با توجه به ظرفیت های موجود، برطرف کردن نقاط ضعف و تضمین امنیت شغلی، برقراری پوشش بیمه برای شاغلان، تشکیل گروه های هدف برای حمایت، در نظر گرفتن بیمه محصولات خانگی، فراهم کردن ابزار و تجهیزات پیشرفته جهت سرعت بخشیدن به کار.
۲	سیاست های حمایت در بازاریابی	تشکیل بازارهای هفتگی، برگزاری نمایشگاه جهت فروش تولیدات، حمایت های دولت در زمینه بازاریابی و بازرسانی، بکناخت کردن قیمت مواد اولیه، هدایت گردشگران به سمت خرید در محل عرضه.
۳	تأمین منابع مالی مورد نیاز	افزایش سقف تسهیلات، تشکیل صندوق مشارکت، جلب مشارکت اقتصادی سرمایه گذاران، تأمین سرمایه با سود کم، ضمانت گروهی افراد.
۴	بهبود قوانین و رویه های کاری	اصلاح قوانین مربوط به دریافت تسهیلات، رفع موانع در صدور مجوزهای بهداشتی.

در جدول زیر با مطالعه و بررسی قوانین مطرح شده و حذف جملات تکراری در متن قوانین و دستورالعمل ها به طور کلی به ۶۵ گویه رسیدیم که آن ها را مورد کدگذاری باز قرار دادیم و در جدول ۶ مضمون های پایه و سازمان دهنده از کدهای باز مربوط به قوانین و دستورالعمل های حمایتی توسعه مشاغل خانگی استخراج شده است.

جدول (۵): کدگذاری باز محورهای مطرح شده در قوانین و دستورالعمل ها

ردیف	گویه ها (برنامه ها و سیاست گذاری ها)	کدگذاری باز
۱	انجام کار صرفاً توسط عضو یا اعضاء خانواده در واحد مسکونی	اعضاء خانواده به عنوان مجری کار
۲	اشخاص حقیقی یا حقوقی که آمادگی اجرای طرح مشاغل خانگی به صورت پشتیبان یا به طور مستقل را دارند	تقسیم بندی مجریان کار به پشتیبان و مستقل
۳	تابعیت جمهوری اسلامی ایران	اجازه کار برای تابعین جمهوری اسلامی
۴	حداقل سن بیست سال برای اشخاص پشتیبان	مشخص نمودن حداقل سن برای کار
۵	نداشتن سابقه کیفری مؤثر به تأیید مراجع ذیصلاح (برای اشخاص پشتیبان)	عدم سوء پیشینه و سابقه کیفری
۶	اکمیل فرم ثبت نام در سامانه باید توسط سرپرست خانوار صورت گیرد. در غیر این صورت ارائه رضایت کتبی سرپرست خانوار به دستگاه ذیربط الزامی است.	رضایت سرپرست خانوار
۷	مبادرت به کسب و کار خانگی تحت پوشش چند پشتیبان، در صورت تأیید دستگاه ذیربط و چنانچه مجموع ساعات انجام کار خانگی توسط هر یک از شاغلین خانگی از ۴۴ ساعت کار در هفته بیشتر نگردد، بلامانع است.	تعیین ساعات کار استاندارد برای افراد
۸	مجری طرح موظف است در صورت خروج هر یک از افراد تحت پوشش و یا ایجاد تغییر در شرایط هر یک از آنها ضمن اعلام مراتب به دستگاه اجرایی، تغییرات لازم را در سامانه اعمال و نسبت به جایگزینی فرد خارج شده در اسرع وقت اقدام نماید.	اطلاع رسانی در خصوص جایگزینی افراد و تغییرات در کسب و کار
۹	عدم ایجاد آلودگی های زیست محیطی، صوتی و بصری و رعایت کامل حقوق همسایگان	رعایت حقوق افراد
۱۰	عدم تردد غیرمتناسب با فضای محل سکونت به ویژه در مجتمع های مسکونی	
۱۱	مشمولین قانون، با ارائه مجوز کسب و کار خانگی می توانند در چهارچوب قانون اصلاح بند و تبصره ماده ۳ ماده قانون تأمین اجتماعی، نزد صندوق تأمین اجتماعی بیمه و از مزایای آن برخوردار شوند.	دریافت حمایت های بیمه تأمین اجتماعی و برخورداری از خدمات درمانی بیمه پایه ایرانیان یا بیمه همگانی
۱۲	براساس تبصره ۲ ماده ۹ دستورالعمل اجرایی قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی برخورداری از خدمات درمانی شاغلین کسب و کار خانگی در قالب بیمه پایه ایرانیان خواهد بود.	
۱۳	مشمولین واجد شرایط ضمن برخورداری از معافیت در پرداخت حق بیمه سهم درمان، می توانند از خدمات درمانی بیمه همگانی کشور بهره مند شوند	

۱۴	حداکثر سن جهت پذیرش درخواست و عقد قرارداد بیمه برای مردان و زنان به ترتیب ۵۰ و ۴۵ سال است	مشخص نمودن حداکثر سن برای عقد قرارداد بیمه
۱۵	معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور با همکاری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مکلف است اعتبار مورد نیاز بیمه درمان مشمولین را در بودجه سنواتی کل کشور پیش‌بینی و نسبت به پرداخت آن به صندوق بیمه‌گر اقدام نماید.	تأمین اعتبار بیمه درمان مشمولین توسط دولت
۱۶	مشمولین می‌توانند با پرداخت حق سرانه درمان مصوب برای خود و هر یک از افراد تحت تکفل قانونی، با دریافت دفترچه درمانی از کلیه امکانات مراکز درمانی ملکی سازمان تأمین اجتماعی در سراسر کشور و نیز امکانات مراکز تشخیصی، درمانی و دارویی طرف قرارداد سازمان استفاده نمایند.	دریافت دفترچه بیمه درمانی تأمین اجتماعی با پرداخت حق سرانه درمانه مصوب
۱۷	مسئولیت پیگیری آموزش‌های ارتقاء بهره‌وری و ایمنی و بهداشت برای شاغلین تحت پوشش پشتیبان وب رای افراد مستقل به عهده دستگاه اجرایی ذیربط می‌باشد.	پیگیری آموزش‌های ارتقاء بهره‌وری و ایمنی بهداشت شاغلین توسط پشتیبان و دستگاه اجرایی ذیربط
۱۸	کلیه دستگاه‌های اجرایی ذیربط موظف به شناسایی مشاغل خانگی دارای مزیت‌های نسبی و رقابتی در بازار و ارائه آنها به دبیرخانه جهت بررسی و تصویب در ستاد می‌باشند.	شناسایی مشاغل خانگی با مزیت‌های نسبی و رقابتی در بازار
۱۹	بسترسازی و فراهم آوردن امکانات ثبت نام اینترنتی متقاضیان در سایت مشاغل خانگی به عهده وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات می‌باشد.	ایجاد ظرفیت در فضای مجازی برای ثبت کسب و کارهای خانگی
۲۰	کلیه شهرداری‌ها موظف به تناسب تعداد و تنوع کسب و کار خانگی، مکان‌های مناسبی (بازار محلی موقت) راب رای عرضه محصولات صاحبان مشاغل مذکور، به صورت دوره‌ای در روزهای مشخص هفته، تأمین و از طریق رسانه‌های عمومی اعلام نمایند.	برنامه‌ریزی برای عرضه محصولات خانگی توسط شهرداری‌ها
۲۱	رسیدگی به حوادث ناشی از کار در کارگاه‌های مشمول	رسیدگی به حوادث در حین کار
۲۲	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مسئول برنامه‌ریزی، کنترل، ارزشیابی و بازرسی در زمینه بهداشت کار و درمان کارگری بوده	برنامه‌ریزی، کنترل، ارزشیابی و بازرسی در حیطه بهداشت و درمان کارگران
۲۳	کارفرما مکلف است در ایامی که به علت تخلفات بهداشتی کار تعطیل می‌شود مزد کارگران کارگاه را بپردازد.	حمایت از حقوق و پرداخت مزد کارگران
۲۴	ارائه مشاوره تخصصی به متقاضیان و اتصال متقاضیان به بنگاه‌های پیشرو	کمک به متقاضیان از طریق ارائه مشاوره تخصصی و اتصال به بنگاه‌ها
۲۵	وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مکلف است ضوابط حمایتی بیمه‌ای را پیگیری نماید.	پیگیری ضوابط حمایتی بیمه‌ای
۲۶	آموزش مسائل مربوط به حفاظت فنی و راهنمایی کارگران، کارفرمایان و کلیه افرادی که در معرض صدمات و ضایعات ناشی از حوادث و خطرات ناشی از کار قرار دارند.	آموزش و راهنمایی در خصوص حوادث و خطرات ناشی از کار
۲۷	سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای موظف است با هماهنگی سایر دستگاه‌های مسئول نسبت به تهیه و تدوین استانداردها و آموزش‌های کاربردی مورد نیاز صاحبان کسب و کارهای خانگی اقدام نموده.	ارائه آموزش‌های کاربردی
۲۸	ارائه آموزش‌های تکمیلی (شامل آموزش کسب و کار، کارآفرینی، بازاریابی و فروش و بهبود روش‌های تولید) با روش‌های متنوع آموزشی حضوری - غیر حضوری - مجازی و ...	ارائه آموزش‌های تکمیلی
۲۹	تلاش جهت یکپارچه سازی در عرصه آموزش‌های مهارتی به متقاضیان مشاغل خانگی	یکپارچه‌سازی در عرضه آموزش‌های مهارتی
۳۰	بررسی روش‌های نوین آموزشی (حضوری، نیمه حضوری و مجازی) در توسعه مشاغل خانگی	روش‌های نوین آموزشی
۳۱	احصاء نیازهای آموزشی منطبق بر بازار کسب و کار مشاغل خانگی و اولویت بندی ارائه خدمات آموزشی	آموزش منطبق بر بازار کسب و کار
۳۲	در صورت عدم امکان ارائه مشاوره تخصصی، لازم است از پتانسیل‌های موجود در سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور و سایر نهادهایی که از سوی دبیرخانه (ظرف ۲۰ روز پیش از تصویب الگو) معرفی می‌شوند، استفاده نمایند.	ارائه مشاوره تخصصی به متقاضیان

۳۳	جهت آموزش متقاضیان (شامل آموزش کسب و کار، کارآفرینی، بازاریابی و فروش، بهبود روش های تولید) علاوه بر ظرفیت های داخلی، از پتانسیل های موجود در سازمان آموزش فنی و حرفه ای کشور استفاده شود.	استفاده از پتانسیل های موجود در سازمان آموزش فنی و حرفه ای جهت آموزش متقاضیان
۳۴	تقویت و ارتقاء کیفی محصولات و تقویت و ارتقاء توان بسته بندی محصولات و تقویت و ارتقاء فعالیت و اتصال به شبکه های تجارت الکترونیک	ارتقاء کیفیت محصولات و اتصال به شبکه های تجارت الکترونیک
۳۵	پیگیری ضوابط حمایت از متقاضیان در زمینه های آب و برق و گاز - بیمه - مالیات	پیگیری حمایت از متقاضیان
۳۶	ایجاد بسترهای مناسب برای بازاریابی، پربایی و توسعه بازارها و نمایشگاه ها و فروش محصولات و اتصال به بازار فروش و عرضه محصولات مشاغل خانگی در فروشگاه های تعاونی و زنجیره ای	بسترسازی مناسب برای بازاریابی و فروش محصولات خانگی
۳۷	تناسب حجم تولید با شرایط و فضای واحد مسکونی	فراهم بودن شرایط راه اندازی کسب و کار در منزل
۳۸	وزارت بازرگانی و فروش محصولا (کالا و خدمات) در خارج از واحد مسکونی	مشخص کردن حیطه فروش محصولات خانگی
۳۹	وزارت بازرگانی با هماهنگی دستگاه های اجرایی ذیربط موظف است نسبت به ایجاد پایگاه اطلاع رسانی در زمینه های بازاریابی، خرید و فروش الکترونیکی محصول و ارائه الگوهای موفق اقدام کرده.	استفاده از فضای مجازی و اینترنت برای فروش محصولات خانگی
۴۰	مدت زمان اعتبار نماد اعتماد یک ساله بوده و در پایان این مدت، در صورت احراز صلاحیت متقاضی اعتبار آن تمدید می گردد. متقاضی باید در فاصله زمانی ۳ هفته مانده به انقضای اعتبار نماد اعتماد، نسبت به اراده درخواست تمدید نماد کسب و کار خود اقدام نماید.	مدت زمان اعتبار نماد اعتماد الکترونیکی برای فروش محصولات
۴۱	چنانچه شخص حقیقی دارنده نماد اعتماد قصد واگذاری کسب و کار به غیر را داشته باشد، موظف است مراتب را تا ۴۸ ساعت به صورت کتبی به مرکز اعلام نماید و تا یک ماه نسبت به معرفی مالک جدید کسب و کار اقدام و موافقت را اخذ نماید. در این مدت نماد اعتماد تعلیق می شود و در غیر این صورت، نماد اعتماد ابطال خواهد شد.	تعلیق نماد اعتماد الکترونیکی در زمان واگذاری کسب و کار به غیر
۴۲	چنانچه شخص حقیقی دارنده نماد فوت نماید یا محجور شود، ورثه متوفی یا قیم شخص محجور موظفند با هماهنگی مرکز حداکثر تا شش ماه نسبت به تعیین تکلیف مالکیت اقدام نمایند. در غیر این صورت و پس از انقضای مهلت مقرر، نماد اعتماد ابطال خواهد شد.	تعیین تکلیف نماد اعتماد الکترونیکی پس از فوت فرد
۴۳	دستگاه های اجرایی ذیربط موظفند نسبت به شناسایی و حمایت از راه اندازی شرکت های سهامی عام خوشه ای تخصصی کسب و کار خانگی بخش غیردولتی و هدایت صاحبان مشاغل خانگی و ثبت نام کنندگان در سامانه، اقدام لازم به عمل آورند.	حمایت از مشاغل خانگی و کمک به ثبت این مشاغل
۴۴	بانک مرکزی موظف است هر ساله سهمیه قابل اعطاء از محل منابع قرض الحسنه و منابع عادی سیستم بانکی را بهس تاد ارائه دهد تا ستاد بر اساس اولویت انواع مشاغل خانگی، نسبت به تعیین سهمیه استانی اقدام لازم را به عمل آورد.	اعطای تسهیلات و وام های بانگی برای متقاضیان خانگی
۴۵	صندوق مهر امام رضا (ع) موظف است با هماهنگی دستگاه های اجرایی ذیربط هر سال بیست درصد از منابع خود را به طرح های ساماندهی و حمایت از مشاغل و کسب و کار خانگی اختصاص دهد.	
۴۶	مجریان پشتیبان، تعاونی های دارای ظرفیت خوشه سازی، افراد تحت پوشش و موردی نهادهای حمایتی و ساکن مناطق محرو و مشمول قانون، برای پذیرش و پرداخت تسهیلات در اولویت خواهند بود.	الویت بندی افراد ساکن مناطق محروم و تعاونی ها برای دریافت تسهیلات
۴۷	دبیرخانه موظف است نسبت به تشکیل منظم جلسات ستاد، پیگیری و درخواست تخصصی (برحسب مورد) با دستگاه های اجرایی ذیربط و ارائه نتایج آنها به ستاد اقدام نماید.	برگزاری جلسات متعدد و منظم در خصوص پیگیری مصوبات
۴۸	ضوابط مجوز مشاغل کسب و کارهای خانگی مصوب ستاد، توسط وزارت کار و امور اجتماعی به دستگاه های اجرایی ذیربط ابلاغ خواهد شد. مجوز مشاغل کسب و کار خانگی، پس از تایید مراتب از سوی دستگاه اجرایی ذیربط، توسط وزارت کار و امور اجتماعی یا واحدهای تابعه صادر خواهد شد.	مشخص نمودن روند دریافت مجوز کسب و کارهای خانگی

۴۹	وزارت کار و امور اجتماعی موظف است با همکاری دستگاه‌های اجرایی ذیربط، سامانه مشاغل خانگی را ایجاد و راه‌اندازی نماید.	ایجاد سامانه مشاغل خانگی
۵۰	وزارت بازرگانی موظف است با همکاری شورای اصناف فهرست آن دسته از مشاغلی که در خانه قابل انجام می‌باشند و صنوف و اتحادیه‌های پشتیبان آنها را به دبیرخانه ستاد اعلام نماید.	تهیه فهرست از کسب و کارهای خانگی
۵۱	کلیه دستگاه‌های اجرایی ذیربط، مسئولیت تنظیم روابط بین شاغلین خانگی با اشخاص پشتیبان در چهارچوب مصوبات ستاد را از طریق سامانه و پایگاه اطلاعاتی به عهده دارند و لازم است تمهیداتی لازم جهت معرفی و ارتباط بهینه پشتیبان و متقاضیان مشاغل خانگی (پس از ثبت نام) را فراهم نمایند.	ایجاد زمینه‌های مورد نظر برای برقراری ارتباط متقاضیان مشاغل خانگی با یکدیگر
۵۲	تبدیل وضعیت متقاضیان بهصورت خوشه‌ای، اعم از تعاونی و اتحادیه یا پیوند با بنگاه بالادستی از طریق طرح‌های پشتیبان، مشروط به ارائه خدمات و طرح تکمیلی، توسط پشتیبان خواهد بود.	پیوند افراد با تعاونی و بنگاه‌های مورد نظر
۵۳	اشخاص حقیقی و حقوقی موضوع این دستورالعمل اعم از اشخاص پشتیبان و مستقل، ملزم به ارائه طرح توجیهی کسب و کار مورد نظر	داشتن ایده و ارائه طرح توجیهی برای کسب و کار مورد نظر
۵۴	نظارت بر اجرای مقررات ناظر به شرایط کار مقررات حمایتی مربوط به کارهای سخت و زیان‌آور و خطرناک، مدت کارمزد، رفاه کارگر، اشتغال زنان و کارگران نوجوان	نظارت بر اجرای مقررات حمایتی مربوط به کارهای خطرناک
۵۵	بررسی و تحقق پیرامون اشکالات ناشی از اجرای مقررات حفاظت فنی و تهیه پیشنهاد لازم جهت اصلاح میزان‌ها و دستورالعمل‌های مربوط به موارد مذکور، مناسب با تحولات و پیشرفت‌های تکنولوژی	بررسی و تحقیق پیرامون اشکالات ناشی از اجرای مقررات حفاظت فنی و تحقیق پیرامون اشکالات ناشی از اجرای مقررات حفاظت فنی
۵۶	بازرسی به صورت مستمر، همراه با تذکر اشکالات و معایب و نواقص و در صورت تقاضای تعقیب متخلفان در مراجع صالح انجام می‌گیرد.	بازرسی مستمر همراه با تذکر اشکالات و معایب
۵۷	بازرسان کار و کارشناسان بهداشت کار در حدود وظایف خویش حق دارند بدون اطلاع قبلی در هر موقع از شبانه‌روز به موسسات مشمول ماده ۵۸ این قانون وارد شده و به بازرسی بپردازند و نیز می‌توانند به دفاتر مربوطه در موسسه مراجعه و در صورت لزوم از تمام یا قسمتی از آنها رونوشت تحصیل نمایند.	بازدید از محل کار توسط بازرسان کار و کارشناسان بهداشت کار بدون اطلاع قبلی
۵۸	ورود بازرسان کار به کارگاه‌های خانوادگی منوط به اجازه کتبی دادستان محل خواهد بود	تهیه اجازه کتبی از دادستان برای ورود بازرسان کار به کارگاه‌های خانوادگی
۵۹	بازرسان و کارشناسان بهداشت کار نمی‌توانند در کارگاهی اقدام به بازرسی نمایند که خود یا یکی از بستگان نسبی آنها تا طبقه سوم و یا یکی از اقربای آنها تا طبقه سوم و یا یکی از اقربای سببی درجه اول ایشان به طور مستقیم در آن ذینفع باشند.	عدم حضور بستگان بازرسان به عنوان ذینفع در کارگاه مورد بازرسی
۶۰	کارفرمایان و دیگر کسانی که مانع ورود بازرسان کار و کارشناسان بهداشت کار به کارگاه‌های مشمول این قانون گردند و یا مانع انجام وظیفه ایشان شوند یا از دادن اطلاعات و مدارک لازم به آنان خودداری نمایند، حسب مورد به مجازات‌های مقرر در این قانون محکوم خواهند شد.	مجازات و محکومیت برای عدم همکاری با بازرسان
۶۱	حمایت مالی و تشویق توسعه شبکه‌ها، خوشه‌ها و زنجیرهای تولیدی	حمایت‌های مالی
۶۲	ایجاد پیوند مناسب بین بنگاه‌های کوچک، متوسط، بزرگ (اعطاء کمک‌های هدفمند)	ایجاد پیوند بین بنگاه‌ها به صورت هدفمند
۶۳	انجام تمهیدات لازم برای تقویت توان فنی - مهندسی - تخصصی، تحقیق و توسعه بازاریابی در بنگاه‌های کوچک و متوسط و توسعه مراکز اطلاع رسانی و تجارت الکترونیک برای آنها	تقویت توان فنی - مهندسی - تخصصی، تحقیق و توسعه بازاریابی در بنگاه‌ها و توسعه مراکز اطلاع رسانی برای تجارت الکترونیک
۶۴	تأمین نهادهای مورد نیاز و توزیع و فروش محصولات آنها با تأمین حداکثر منافع اعضاء تعاونی	تأمین حداکثر منافع اعضاء تعاونی
۶۵	کمک به افزایش کیفیت محصولات و رفتارهای حرفه‌ای و مدیریتی متناسب با نیازهای مشتریان	تأمین حداکثر منافع اعضاء تعاونی

جدول (۶): استخراج مضمون‌های پایه و سازمان دهنده از کدهای باز مربوط به قوانین و دستورالعمل‌ها

ردیف	کدهای باز	مضمون پایه	مضمون سازمان دهنده
۱	اعضاء خانواده به عنوان مجری کار	مجریان کار	عوامل فردی
۲	تقسیم‌بندی مجریان کار به پشتیبان و مستقل		
			شرایط و عوامل عمومی کسب و کار خانگی

		تابعیت	اجازه کار برای تابعین جمهوری اسلامی	۳	
		سن	مشخص نمودن حداقل سن برای کار	۴	
			مشخص نمودن حداکثر سن برای عقد قرارداد بیمه	۵	
		عدم سوء پیشینه	عدم سوء پیشینه و سابقه کیفری	۶	
		جنسیت	رضایت سرپرست خانوار	۷	
		ساعت کاری	تعیین ساعات کار استاندارد برای افراد	۸	
		شرایط کار	ارائه ایده	داشتن ایده و ارائه طرح توجیهی برای کسب و کار مورد نظر	۹
			مقررات بازرسی	عدم حضور بستگان بازرسان به عنوان ذینفع در کارگاه مورد بازرسی	۱۰
مجازات و محکومیت برای عدم همکاری با بازرسان	۱۱				
وظایف و حمایت‌های پشتیبان و مسئول فنی	مقررات	اطلاع رسانی تغییرات	اطلاع رسانی در خصوص جایگزینی افراد و تغییرات در کسب و کار	۱۲	
	حمایت‌های اجتماعی	حمایت و رعایت حقوق افراد	رعایت حقوق افراد	۱۳	
		حمایت از حقوق و پرداخت مزد کارگران	۱۴		
		پیگیری آموزش‌های ارتقاء بهره‌وری و ایمنی بهداشت شاغلین توسط پشتیبان و دستگاه اجرایی ذیربط	۱۵		
		رسیدگی به حوادث	رسیدگی به حوادث در حین کار	۱۶	
		ارائه مشاوره	ارائه مشاوره تخصصی به متقاضیان	۱۷	
مشاغل خانگی	آموزش	پیوند افراد با تعاونی‌ها و بنگاه‌های مورد نظر	۱۸		
		آموزش متقاضیان	استفاده از پتانسیل‌های موجود در سازمان آموزش و فنی و حرفه‌ای جهت آموزش متقاضیان	۱۹	
		نظارت مستمر	نظارت مستمر فنی کارگاه بر کیفیت و حمل محصول	۲۰	
			مرجوع و معدوم کردن فرآورده نامنتطب	۲۱	
			حضور مستمر مسئول فنی در کارگاه	۲۲	
			برنامه‌ریزی، کنترل ارزشیابی و بازرسی در حیطه بهداشت کار و درمان کارگران	۲۳	
وظایف حمایت‌های دولت دستگاه‌های ذیربط در حمایت از مشاغل خانگی	حمایت‌های اجتماعی	شناسایی مشاغل خانگی با مزیت‌های نسبی و رقابتی در بازار	۲۴		
		ایجاد ظرفیت در فضای مجازی	۲۵		
		تامین اعتبار بیمه درمان	۲۶		
		ارائه مشاوره تخصصی اتصال به بنگاه‌ها	۲۷		
	آموزش بازاریابی	ارائه آموزش‌های کاربردی، تکمیلی و نوین	آموزش و راهنمایی در خصوص حوادث و خطرات ناشی از کار	۲۸	

		ارائه آموزش های کاربردی	۲۹
		ارائه آموزش های تکمیلی	۳۰
		یکپارچه سازی در عرضه آموزش های مهارتی	۳۱
		روش های نوین آموزشی	۳۲
		آموزش منطبق بر بازار کسب و کار	۳۳
	افزایش کیفیت محصولات	ارتقاء کیفیت محصولات و اتصال به شبکه های تجارت الکترونیک	۳۴
		حمایت از مشاغل خانگی	۳۵
	حمایت از مشاغل خانگی	پیگیری حمایت از متقاضیان	۳۶
		حمایت از مشاغل خانگی و کمک به ثبت این مشاغل	۳۷
	برقراری ارتباط متقاضیان مشاغل خانگی با یکدیگر	ایجاد زمینه های مورد نظر برای برقراری ارتباط متقاضیان مشاغل خانگی با یکدیگر	۳۸
	توسعه بنگاه های کوچک	توسعه بنگاه های کوچک و متوسط و تبدیل آن به بنگاه های بزرگ	۳۹
	تبلیغات عرضه محصولات خانگی	بستر سازی مناسب برای بازاریابی و فروش محصولات خانگی	۴۰
		برنامه ریزی برای عرضه محصولات خانگی توسط شهرداری ها	۴۱
تقویت توان فنی - مهندسی و تخصصی بنگاه ها و توسعه مراکز اطلاع رسانی برای تجارت الکترونیک			

با توجه به یافته های پژوهش، در تحقیق حاضر، قوانین و دستورالعمل هایی که مورد مطالعه و بررسی قرار گرفتند، عبارت بود از ماده ۸ قانون برنامه پنج ساله توسعه جمهوری اسلامی ایران، قانون سازماندهی و حمایت از توسعه مشاغل خانگی، دستورالعمل اجرایی قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی، طرح ضوابط و شرایط استفاده از بازارهای محلی موقت عرضه محصولات خانگی، بیمه شاغلین کسب و کار خانگی، شیوه نامه ی کمیته مدیریت آموزش های مشاغل خانگی، دستورالعمل اعطای نماد الکترونیکی و نظارت بر فعالیت کسب و کارهای اینترنتی، و در نهایت دستورالعمل اجرایی واحدهای کوچک تولید و بسته بندی کارگاهی مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. با مطالعه و بررسی خط به خط این قوانین در مجموع ۶۵ گویه استخراج گردید سپس در مرحله کد گذاری باز، با حذف جملات تکراری، ۴۱ کد استخراج گردید. به طور کلی قوانین و دستورالعمل هایی که مورد بررسی قرار گرفتند به چند دسته تقسیم می شوند که عبارتند از: شرایط و عوامل کسب و کار خانگی، وظایف و حمایت های پشتیبان و مسئول فنی مشاغل خانگی، وظایف و حمایت های دولت و دستگاه های ذیربط در حمایت از اشتغال زنان در مشاغل خانگی، فروش محصولات خانگی، وظایف بخش خصوصی در حمایت از مشاغل خانگی و حمایت از تعاونی های مشاغل خانگی.

در تحلیل قوانین و دستورالعمل های موجود، ۹ تم و مضمون اصلی استخراج گردید که هر کدام از آن ها حاوی طبقات فرعی متعددی بودند. تم ها یا مضمون های اصلی تحقیق عبارتند از: (۱) عوامل فردی (۲) شرایط کار (۳) مقررات (۴) حمایت های اجتماعی (۵) آموزش (۶) نظارت مستمر (۷) بازاریابی (۸) حمایت های مالی و (۹) فروش محصولات. حمایت های اجتماعی، آموزش و نظارت های مستمر به زمینه عوامل اجتماعی و بحث بازاریابی، حمایت های مالی و فروش محصولات به بخش اقتصادی مربوط می گردند.

پس از مشخص شدن مضمون های اصلی و قوانین و دستورالعمل های مربوط به اشتغال زنان و توسعه مشاغل خانگی، مصاحبه ها با افرادی که به چنین کسب و کارهایی مشغول هستند را شروع کردیم تا با رویکرد موجود در قوانین و تأکید بر نیازهای این افراد در

حیطه‌ی کسب و کارهای خانگی، درایم که آیا قوانین و مقررات موجود با نیازهای متقاضیان تناسب دارد یا خیر. به طور کلی در این تحقیق، با دو گروه از افرادی که صاحبان مشاغل خانگی هستند، مصاحبه شد که گروه اول افرادی بودند که تحت حمایت قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی قرار داشتند و گروه دوم، افرادی بودند که به صورت غیر رسمی به فعالیت خود ادامه می‌دهند. ویژگی کلی افرادی که مورد مصاحبه قرار گرفتند در جدول زیر نمایش داده شده است:

جدول (۷): ویژگی‌های اصلی کارآفرینان و کسب و کار و مشاغل خانگی را نشان می‌دهد.

شماره	کارآفرین	جنسیت	فعالیت	سال شروع فعالیت	سن	تحصیلات
۱	صالحی	زن	کارگاه خیاطی	۱۳۸۸	۵۵	دیپلم
۲	بهمن آبادی	زن	تولید و تهیه روغن کنجد	۱۳۹۵	۶۰	بازنشسته - سیکل
۳	مقدمی	زن	خیاطی	۱۳۹۰	۳۷	دیپلم فنی و حرفه ای
۴	زرافشان	زن	تهیه و فروش مربا و ترشیجات خانگی	۱۳۹۵	۴۸	دیپلم
۵	آذر کام	زن	عروسک های بافتنی	۱۳۹۴	۳۱	فوق دیپلم
۶	صفری	زن	بسته بندی مواد غذایی خانگی	۱۳۸۹	۵۹	ابتدایی
۷	آذری	زن	کارگاه مبل سازی	۱۳۹۷	۳۴	لیسانس
۸	جلیلووند	زن	لباس کودک و ست سیسمونی	۱۳۹۲	۶۳	ابتدایی - مدرک فنی و حرفه ای
۹	اقبالی	زن	توزیع و پخش غذا	۱۳۹۶	۲۸	دیپلم
۱۰	یوسفی	زن	پخت شیرینی خانگی	۱۳۹۵	۵۷	ابتدایی
۱۱	جمالی	زن	تولید مرباهای خانگی	۱۳۹۴	۶۰	ابتدایی
۱۲	حسینی	زن	تهیه باکس و جعبه های کادویی	۱۳۹۸	۱۹	دانشجوی رشته نقاشی
۱۳	روشنی	زن	بسته بندی خشکبار و حبوبات	۱۳۹۶	۴۷	لیسانس مدیریت بازار یابی
۱۴	زارعی	زن	کشت زعفران	۱۳۸۹	۳۰	دانشجوی رشته کشاورزی
۱۵	الهیاری	زن	کارگاه تولیدی پوشام	۱۳۹۱	۳۸	کاردانی فنی و حرفه ای
۱۶	صبوری	زن	گلدوزی و کارگاه خانگی چرخ خیاطی	۱۳۷۸	۵۱	زیر دیپلم
۱۷	ریبعی	زن	کشاورز	۱۳۷۷	۲۹	لیسانس علوم اجتماعی
۱۸	خاوری راد	زن	رستوران	۱۳۹۴	۵۷	لیسانس
۱۹	عادلی	زن	فروش فرش	۱۳۸۵	۴۳	لیسانس
۲۰	زارعی	زن	مربی آموزش خیاطی	۱۳۸۲	۳۹	کاردانی فنی و حرفه ای
۲۱	حسین زاده	زن	پرورش دهنده قارچ	۱۳۹۵	۳۷	دیپلم کار و دانش
۲۲	عطایی	زن	کارگاه تولید پوشاک	۱۳۹۲	۴۰	دیپلم
۲۳	عزتی	زن	تولید مانتو	۱۳۹۶	۲۹	دیپلم فنی و حرفه ای
۲۴	لطفی	زن	کارگاه بافت فرش	۱۳۹۰	۳۶	دیپلم فنی حرفه ای
۲۵	قویدل	زن	سالن پرورش طیور	۱۳۹۱	۲۶	فوق دیپلم
۲۶	معزی	زن	سیستم های خورشیدی	۱۳۹۲	۳۱	فوق لیسانس برق
۲۷	محبوبی	زن	گلخانه	۱۳۹۱	۳۷	ابتدایی
۲۸	ایمانی	زن	بسته بندی حبوبات	۱۳۹۳	۲۸	فوق دیپلم
۲۹	کاوایی	زن	کارگاه قالی بافی	۱۳۸۹	۲۶	دیپلم فنی

بحث و نتیجه گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد برای توسعه مشاغل خانگی و کسب و کارهای کوچک عوامل بسیار زیادی دخالت دارند که با توجه به اهمیت آن‌ها باید راهکارهای مناسبی ایجاد شود. بدین منظور در این تحقیق عوامل مؤثر در توسعه مشاغل خانگی و کسب و کارهای کوچک به سه بخش ظرفیت‌سازی کارآفرینانه، توانمندسازی کارآفرینانه و فرهنگ‌سازی کارآفرینانه دسته‌بندی شده‌اند.

مقوله فرهنگ‌سازی کارآفرینانه یکی از عوامل مؤثر در توسعه مشاغل خانگی و کسب و کارهای کوچک است. با ایجاد فرهنگ کارآفرینانه باورها و نگرش‌های افراد درباره مشاغل روستایی به‌ویژه در مشاغل خانگی و کسب و کارهای کوچک بهبود یافته است و گرایش افراد به فعالیت در این زمینه بیشتر خواهد شد.

مطابق نتایج تحقیق برای ایجاد فرهنگ کارآفرینانه باید به عواملی مانند مرکز کنترل درونی، تجربه، نوآوری، خلاقیت و میل بالا به موفقیت تأکید کرد؛ عواملی که با نظرات بیان‌شده بسیاری از محققان در پیشینه تحقیق سازگار است (ایزدی و همکاران، ۱۳۹۵؛ برادران نصیری، ۲۰۱۱؛ محمدیان و همکاران، ۱۳۹۵؛ رودگر نژاد و همکاران، ۲۰۱۱؛ سعدی و حیدری، ۱۳۹۲ و طوسی و همکاران، ۱۳۹۰). به دلیل پویایی فضای کاری مشاغل خانگی و کسب و کارهای کوچک اهمیت خلاقیت و نوآوری بیش از پیش باید در نظر و اولویت قرار گرفته شود؛ زیرا راز بقای این نوع کسب و کارها در رقابت با شرکت و بنگاه‌های بزرگ، تولید و ارائه محصولات و خدمات متنوع، رقابتی و خلاقانه است. هم‌چنین تأکید بر ریسک‌پذیری و انعطاف‌پذیری در موفقیت کسب و کارهای بسیار کوچک بسیار مهم است. اعتماد اجتماعی، تعهد مدیریتی (بستام و همکاران، ۱۳۹۴؛ حیدری و ساریان، ۱۳۹۴ و قدیری و همکاران، ۱۳۹۵) نیز در ایجاد فرهنگ کارآفرینانه و در ادامه توسعه مشاغل خانگی و کسب و کارهای کوچک نقش مؤثری دارند. یکی دیگر از عوامل برای بهبود و توسعه مشاغل خانگی و کسب و کارهای کوچک، بهبود ارتباطات خانوادگی و تقویت کار گروهی است. تقویت کار گروهی باعث نوعی هم‌افزایی در کسب و کار می‌شود و می‌تواند نواقص درون فردی و بین فردی را کاهش دهد. علاوه بر موارد گفته‌شده، سازگاری پویا، فرهنگ بازارمحور (دمیل و لکوک، ۲۰۱۰ و ماسون و همکاران، ۲۰۱۱) و آموزش‌های مستمر (سعدی و همکاران، ۱۳۹۳؛ کریمی و همکاران، ۱۳۹۳؛ محمدیان و همکاران، ۱۳۹۵؛ پفاژ و همکاران، ۱۳۹۳؛ پیشگاهی فرد و همکاران، ۱۳۸۸) نیز در ایجاد و توسعه فرهنگ کارآفرینانه بسیار نقش آفرین هستند. افراد شاغل در بخش کسب و کارهای کوچک در حوزه مشاغل خانگی به آموزش مستمر به‌خصوص آموزش‌های حرفه‌نیاز دارند و لازم است دست‌اندرکاران توجه ویژه‌ای به این موضوع داشته باشند. در ضمن، این آموزش‌ها باید در حوزه‌های مختلف مانند آموزش کار گروهی و مهارت کار با دیگران با نهایت دقت و به کمک افراد مجرب انجام گیرد.

«ظرفیت‌سازی کارآفرینانه» یکی دیگر از عوامل توسعه کسب و کارهای کوچک در بخش مشاغل خانگی است. هدف ظرفیت‌سازی کارآفرینانه بهبود مسائل زمینه‌ای و محیطی است که کارفرمایان کسب و کارهای بسیار کوچک کنترل حداکثری روی آن ندارند. ظرفیت‌سازی کارآفرینانه باعث می‌شود تا مسائل زیربنایی و زیرساختی کسب و کارهای کوچک در بخش مشاغل خانگی بهبود یابد. برای ایجاد ظرفیت‌سازی کارآفرینانه باید به بهبود و تقویت زیرساخت‌ها (منصوری و همکاران، ۱۳۹۶) توجه ویژه‌ای شود. در این بین، عضویت در نهادهای محلی، شرکت در نمایشگاه‌ها و توانمندسازی نهادها (نیکولسن، ۲۰۱۰؛ پیشگاهی فرد و همکاران، ۱۳۸۸؛ حیدری ساریان، ۱۳۹۴ و فونگتونگ و سوریا، ۲۰۱۳)، تقویت کانال‌های عرضه (دسترسی به اطلاعات بازار) (دفت و آلبرز، ۲۰۱۳؛ بستام و همکاران، ۱۳۹۴ و فونگتونگ و سوریا، ۲۰۱۳) نیز باید در مرکز توجه و تأکید قرار گیرند. وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و سایر دستگاه‌های متولی نیز می‌توانند با ایجاد و تقویت نمایشگاه‌های محلی و منطقه‌ای که موجب برقراری ارتباط مستقیم بین تولیدکننده و مشتری می‌شود، گام بسیار مهمی را در بهبود وضعیت جاری مشاغل خانگی بردارد و موجب پویایی فضای کسب و کار شود. بهبود فضای کسب و کار با کاهش قوانین و مقررات دست‌وپاگیر و رقابت‌پذیری (کاسادیسوس - ماسانل و ریچارت، ۲۰۱۰ و ایزدی و همکاران، ۱۳۹۵) و هم‌چنین بهبود و اصلاح قوانین مالیاتی و بیمه (مقیمی و همکاران، ۱۳۸۹؛ هیسریچ و درنووسک، ۲۰۰۲؛ فرای، ۱۹۹۳؛ نیکولاس، ۲۰۱۰؛ رودگر نژاد و همکاران، ۲۰۱۱؛ حسین‌زاده و همکاران، ۱۳۹۰ و میدری و همکاران، ۱۳۹۲) نیز در ایجاد ظرفیت‌سازی کارآفرینانه و در نتیجه بهبود کسب و کارهای کوچک در بخش مشاغل خانگی نقش مؤثری دارند. یکی از مشکلات گریبان‌گیر مشاغل خانگی به کار نگرستن فناوری‌های جدید در تولید و ارائه خدمات است. آموزش صاحبان مشاغل و سپردن تسهیلات کم‌بهره و ترغیب و تشویق آنان به استفاده از فناوری‌های جدید باعث کاهش هزینه‌ها و افزایش تولید می‌شود. یکی دیگر از مسائل

و مشکلات پیش روی کسب و کارهای کوچک در حوزه مشاغل خانگی، بی‌توجهی به «توانمندسازی کارآفرینانه» است. توانمندسازی کارآفرینانه به بهبود قابلیت‌های کارآفرینان و کارفرمایان می‌انجامد.

برای توانمندسازی کارآفرینانه باید به مشارکت اجتماعی که شامل انسجام اجتماعی، بینش مشترک خانوادگی، مبادله اطلاعات (حیدری ساریان، ۱۳۹۴؛ قدیری و همکاران، ۱۳۹۵؛ ایزدی و همکاران، ۱۳۹۵ و احمدپورداریانی و همکاران، ۱۳۸۸) توجه کرد. کسب و کارهای کوچک در بخش مشاغل خانگی از طریق استفاده از راهبردهای بازاریابی مناسب و توجه به مقوله تمایز و رهبری هزینه در تولید، مزیت رقابتی روزافزونی را در تولید وارثه خدمات کسب کنند. با توجه به شرایط خاص محیط مشاغل خانگی، توجه به تقویت کانال‌های ارتباطی و بر اثر آن بهبود ارتباط با مشتری نیز بسیار مهم است. در این بین تأکید بر استفاده از شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌های اجتماعی برای بازاریابی و ارتباط دوسویه با مشتری بسیار کارگشا است. توجه به مهارت و دانش‌افزایی و هم‌چنین برنامه‌ریزی، تدوین طرح کسب و کار، توانمندی اجتماعی (پفاژ و همکاران، ۱۳۹۳؛ ایزدی و همکاران، ۱۳۹۵؛ کریمی و همکاران، ۱۳۹۳؛ خراسانی و همکاران، ۱۳۹۳؛ طوسی و همکاران، ۱۳۹۳؛ دادورخانی، ۱۹۹۷؛ هیسریچ و درنوسک، ۲۰۰۲؛ رای، ۱۹۹۳؛ سعیدی و همکاران، ۱۳۹۳ و سعیدی و حیدری، ۱۳۹۲) نیز باعث توانمندسازی کارآفرینانه و در نتیجه بهبود کسب و کارهای کوچک در بخش مشاغل خانگی می‌شوند. با توجه به این که هدف اصلی این پژوهش، شناسایی پیشران‌های مؤثر در توسعه کسب و کارهای در بخش مشاغل خانگی است، این پیشران‌ها با عنوان فرهنگ‌سازی کارآفرینانه، ظرفیت‌سازی کارآفرینانه و توانمندسازی کارآفرینانه تبیین شده‌اند. شایان ذکر است در این پژوهش تلاش شده است هریک از شاخص‌ها به طور دقیق از راه مصاحبه اکتشافی با خبرگان و دست‌اندرکاران حوزه مشاغل خانگی و بررسی پیشینه تحقیق، تبیین شود. گفتنی است توجه به این ابعاد و شاخص‌ها می‌تواند موجب بهبود وضعیت کارآفرینان و کارفرمایان و توسعه کسب و کارهای کوچک در بخش مشاغل خانگی شود.

نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های علی و همکاران (۲۰۱۱) و جاین و کورویسانوس (۲۰۱۳) مبنی بر عدم توجه برنامه‌های حمایتی دولت به مرحله رشد کسب و کارهای خانگی همسو است. همچنین همانند یافته‌های پژوهش علی (۲۰۱۱)، نتایج پژوهش حاضر نیز نشان می‌دهد کسب و کارهای خانگی به خدمات حمایتی مناسبی دسترسی ندارند و برخی از آنها از برنامه‌ها و خدمات حمایتی دولتی که می‌تواند به بهبود کسب و کار کارشان کمک نماید بی‌اطلاع‌اند. همچنین یافته‌های تقی بیگی و همکاران (۱۳۹۳) درباره موانع دولتی کسب و کارهای خانگی مبنی بر نبود بازار و عدم دسترسی به مراکز اطلاعاتی در این مطالعه نیز مورد تأیید قرار گرفته است؛ اما آنچه این پژوهش را از سایر مطالعات متمایز می‌نماید نبودن این موضوع در بافت کشوری مانند ایران و تمرکز صرف بر سیاست‌گذاری‌های حمایتی دولت از کسب و کارهای خانگی است که موجب شده است نتایج جدید و مبسوطی در مورد ضعف‌های برنامه‌های حمایت از کسب و کارهای خانگی در ایران شناسایی گردد. در ادامه با توجه به نتایج پژوهش، راهکارهای سیاستی ذیل در حوزه کسب و کارهای خانگی پیشنهاد می‌گردد. طبق یافته‌های پژوهش سیاست‌گذاری‌های حمایتی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی کسب و کارهای خانگی رسمی و غیررسمی در حال حاضر فعال و در حال رشد را آن‌چنان که باید مورد هدف‌گذاری قرار نداده‌اند. شایسته است جهت شناسایی کسب و کارهای خانگی فعال موجود مطالعات هدفمند و گسترده‌ای صورت گیرد و نیازها و ظرفیت‌های رو به رشد آنها مبنای طراحی سیاست‌گذاری‌های حمایتی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی قرار گیرد. همچنین نتایج پژوهش بیانگر آن است که سیاست‌گذاری‌های حمایتی وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی محدود به مراحل اولیه شروع کسب و کار می‌شود درحالی که برای داشتن کسب و کارهای خانگی رقابت‌پذیر و پایدار وزارت تعاون باید حمایت‌های خاصی را جهت رشد این کسب و کارها تدوین نماید. در این راستا ایجاد مراکز تخصصی کسب و کارهای خانگی به‌ویژه برای زنان، جهت ارائه مشاوره و راهنمایی، آموزش مهارت‌های لازم مدیریت کسب و کار و مدیریت مشکلات انجام کار در خانه و همچنین رفع مشکلات احتمالی آنان بسیار مفید است. اختصاص فضاهای کارگاهی با قیمت و شرایط مناسب جهت رشد کسب و کارهای خانگی به فضای بیرون از منزل نیز در این مورد قابل پیشنهاد است. همچنین جایگاه فرهنگی و اجتماعی کارآفرینان

خانگی مانند سایر کارآفرینان باید مورد توجه بیشتری قرار بگیرد و سیاست‌گذاران همچنین باید ذهنیت منفی موجود در جامعه نسبت به کسب و کارهای خانگی را از طریق برنامه‌های مشخص از بین ببرند. در این راستا تولید برنامه‌های آموزشی، معرفی و ترویج مشاغل خانگی و الگوسازی از نمونه‌های موفق کسب و کارهای خانگی و معرفی آنها به جامعه از طریق رسانه‌های اثرگذارتر مانند تلویزیون می‌تواند نقش مهمی ایفا نماید. طبق یافته‌های پژوهش کمبود سرمایه و دشواری تأمین مالی مهمترین موردی است که دولت در آن عملکرد حمایتی مناسبی نداشته است. دولت اولاً باید با اراده جدی طرح تأمین مالی خرد را اجرا کرده و بانک‌ها را موظف به پرداخت وام به متقاضیان با شرایط آسان نماید و ثانیاً باید سقف وام مشاغل خانگی را تا حدی افزایش دهد که امکان رشد واقعی این کسب و کارها را فراهم نماید. همچنین طبق نتایج پژوهش مکان‌های در نظر گرفته شده برای عرضه محصولات کسب و کارهای خانگی مثل نمایشگاه‌ها اکثراً فصلی و موقت و بعضاً با غرفه‌های گران هستند. وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی برای رفع این مشکل باید نمایشگاه‌ها و بازارچه‌های دائمی و با قیمت مناسب را برای صاحبان کسب و کارهای خانگی فراهم نماید تا از این طریق امکان عرضه و فروش هرچه بیشتر محصولات و بالطبع رشد آنها را فراهم نماید. کمک به کسب و کارهای خانگی در تأمین مواد اولیه نیز از حمایت‌های دولتی است که به خوبی صورت نگرفته است و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی باید هم از طریق ابزار مالی و هم از طریق کانال‌های ارتباطی به رفع این مشکل بپردازد. مقررات دست و پاگیر اداری نیز از مواردی است که در جهت کاهش آن وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی باید به اصلاح قوانین دست و پاگیر و کاهش زمان اخذ مجوزهای مربوطه و پرهیز از موازی کاری بپردازد که این موضوع از طریق بازبینی دقیق سیاست‌گذاری‌ها و قوانین مربوطه امکان‌پذیر خواهد بود. جهت کاهش تخلف در ارائه تسهیلات نیز باید ساز و کارهایی مؤثر جهت نظارت هر چه دقیقتر بر نحوه ارائه تسهیلات و چگونگی استفاده از آن طراحی گردد و نسبت به هرگونه تخلف، اقدامات حقوقی قاطعی در نظر گرفته شود. همچنین برخی از کارآفرینان خانگی از سیاست‌های حمایتی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی آگاهی کامل ندارند و اطلاع‌رسانی در این مورد ضعیف است بنابراین وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی باید از طریق رسانه‌های پرمخاطب همچون تلویزیون به اطلاع‌رسانی گسترده از برنامه‌های حمایتی خود اقدام نماید.

پیشهادات

با توجه به جدید بودن مفهوم کارآفرینی و مشاغل خانگی برای اغلب گروه‌های جامعه و به ویژه مخاطبین برنامه‌های توسعه کارآفرینی خانگی، ضروری است در گام اول آگاه‌سازی، جامعه هدف با مفهوم کارآفرینی و مفاهیم وابسته به آن آشنا شوند. طبیعتاً آگاه‌سازی عمومی نیازمند برنامه‌هایی مدون با به کارگیری ابزارها و شیوه‌های مناسب اطلاع‌رسانی و آگاه‌سازی می‌باشد؛ در این زمینه از روش‌ها و رسانه‌های زیر می‌تواند به توسعه و تعمیق برنامه‌های آگاه‌سازی جامعه هدف نسبت به کسب و کارهای خانگی کارآفرینانه و اهمیت آن‌ها کمک نماید:

۱. استفاده از رسانه‌های انبوهی مانند روزنامه‌ها، نشریات ادواری، بولتن‌ها، شبکه‌های تلویزیونی و رادیویی؛
۲. برگزاری سمینارها و سخنرانی‌های دوره‌ای برای جوامع هدف، به منظور تبیین اهمیت کارآفرینی در زندگی فردی و اجتماعی افراد و خانواده‌ها؛ این گونه برنامه‌ها توسط نهادها و سازمان‌های آموزشی فرهنگی، ادارات دولتی ذیربط، بنگاه‌های اقتصادی و تجاری و سازمان‌ها و بنیادهای اجتماعی اجرا می‌شود؛
۳. معرفی نمونه‌های موفق و ناموفق کارآفرینان خانگی؛
۴. تدوین و توسعه منابع اطلاعاتی و دانش قابل استفاده توسط مخاطبین با دخالت مراکز نظیر دانشگاه‌ها، مؤسسات دولتی و غیردولتی، واحدهای صنعتی و مؤسسات غیرانتفاعی؛
۵. آموزش راهبران و نمایندگان جوامع هدف با همکاری سازمان‌های آموزشی فرهنگی، مراکز رشد کارآفرینی، مراکز توسعه کسب و کارهای خرد و سایر سازمان‌های ذیربط؛

۶. با توجه به تأثیرپذیری افراد و به ویژه جوانان از کارآفرینان موفق، ارائه تصویری از موفقیت، پیشرفت و استقلال کارآفرینان، می تواند نقش زیادی در تشویق و ترغیب افراد به کارآفرینی داشته باشد. بدیهی است فراهم سازی امکان برقراری ارتباط بیشتر بین افراد و کارآفرینان موفق، احتمال تأثیرپذیری و علاقه مندی آن‌ها به کارآفرینی را افزایش خواهد داد.
۷. آموزش نحوه راه اندازی کسب و کارهای کارآفرینانه و نیز مهارت‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای مورد نیاز برای مدیریت و توسعه کسب و کار، تأثیر زیادی بر شکل‌گیری نگرش‌های مثبت در افراد نسبت به کارآفرینی و تمایل افراد به تصمیم‌گیری برای فعالیت‌های کارآفرینی دارد. از این رو، دولت‌ها لازم است در برنامه‌های ترویج فرهنگ کارآفرینی در جوامع، به نحو مؤثری از برنامه‌های آموزش کارآفرینی برای گروه‌های مختلف جامعه استفاده نمایند.
۸. حمایت‌های اطلاعاتی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی از زمینه زنجیره تولید و خدمات در کسب و کارهای خانگی.
۹. تشکیل صندوق‌های حمایت از کسب و کارهای خانگی و سرمایه‌گذاری خطرپذیر در این زمینه.
۱۰. به کارگیری حمایت‌های رسانه‌ای در ارائه الگوهای مناسب و تشویق مردم به پرداختن به کسب و کارهای خانگی.
۱۱. توسعه انواع پوشش بیمه‌ای کارآفرینان کسب و کار خانگی (حوادث، بازنشستگی، آتش‌سوزی، تجهیزات و غیره).

منابع

۱. آذربایجان، مشعود، (۱۳۸۸)، عدالت جنسیتی و اشتغال زنان، فصلنامه علمی - پژوهشی، شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده، دوره ۱۲، زمستان ۱۳۸۸، صص، ۸۱-۱۱۶.
۲. آراستی، زهرا (۱۳۸۴). سیر تحول کارآفرینی زنان نگاهی به آینده. همایش زنان کارآفرین در بازار گانی کشور، مرکز پژوهش‌های بازرگانی کشور.
۳. ازکیا، مصطفی (۱۳۷۹)، جامعه‌شناسی توسعه، انتشارات کلمه.
۴. اسدزاده، احمد. میرانی، نینا. قاضی‌خانی، فروغ. اسمعیلی درجانی، (۱۳۹۶). نجه. همدوست، عطیه، بررسی نقش اشتغال و تحصیلات زنان بر رشد اقتصادی ایران، زن در توسعه و سیاست، دوره ۱۵، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۶.
۵. ایدر، نبی‌ال و سلطانی، فخرالدین، تحلیلی بر جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر گزینش شغل زنان در خارج از منزل (مطالعه موردی: زنان شهر اهواز)، فصلنامه علمی - پژوهشی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر، سال یازدهم، شماره سوم، پیاپی (۳۹)، پاییز ۱۳۹۶.
۶. پوریوسفی، حمید، فتحی، سروش و پوزیوسفی، محمدعلی (۱۳۹۱)، بررسی عوامل مؤثر بر فرهنگ کار در بین کارگران زن بخش صنعت، فصلنامه علمی - پژوهشی جامعه‌شناسی زنان، سال سوم، شماره اول، بهار ۱۳۹۱.
۷. پیشگاهی فرد، زهرا، ام‌النبی، پولاب، (۱۳۸۹)، آینده پژوهی وضعیت اشتغال زنان در منطقه خاورمیانه با تأکید بر جایگاه ایران، پژوهش زنان، دوره-۵، شماره ۳، پاییز ۱۳۸۹، صص ۱۰۶-۸۶.
۸. ترکمن، سولماز، فتحی، سروش (۱۳۹۵)، تحلیل اثرهای اشتغال زنان بر کیفیت زندگی آنان (مطالعه موردی زنان شاغل در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری)، فصلنامه علمی - پژوهشی زن و جامعه، سال هفتم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۵.
۹. حرفتی، زهرا. خاکباززاده، محمدحسین، (۱۳۹۴). نگاهی به اشتغال زنان در سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۰، آمار، شماره ۶، بهمن و اسفند ۱۳۹۴.
۱۰. خسروشاهی، قدرت‌الله، مصطفی دانش‌پژوه، فلسفه حقوق، قم، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۸۵.
۱۱. ذکریایی، منیژه، مختاریپور، مهدی (۱۳۸۹) بررسی عوامل فرهنگی اجتماعی مؤثر بر کارآفرینی زنان مطالعه موردی شهرستان کرج، مجله پژوهش‌های جامعه شناختی، سال چهارم شماره ۳ (پاییز ۱۳۸۹)
۱۲. رفعت‌جاه، مریم. خیرخواه، فاطمه، (۱۳۹۲). مسائل و چالش‌های زنان در ایران از دیدگاه شاغلان پست‌های مدیریتی، فصلنامه‌ی مطالعات توسعه‌ی اجتماعی - فرهنگی، سال اول، شماره دوم..
۱۳. سلیمان پورعمران، محبوبه، (۱۳۹۶). شناسایی عوامل مؤثر بر ارتقای شغلی زنان در پست‌های مدیریتی سازمان، فصلنامه‌ی علمی پژوهشی زن و فرهنگ، سال نهم، شماره ۳۳، پاییز ۱۳۹۶، صص ۱۲۴-۱۰۹.
۱۴. شادی‌طلب، ژاله (۱۳۸۱)، توسعه و چالش‌های زنان ایران، نشر قطره.
۱۵. شیعه‌زاده، الهه، (۱۳۸۷). تنها در حدود ۱۵٪ کل جمعیت زنان شاغل هستند. چرا؟، فصلنامه هنر مدیریت، شماره ۲(۴)، ۲۵-۲۲.
۱۶. صادقی، مسعود و مصطفی عمادزاده (۱۳۸۳)، تحلیلی بر عوامل اقتصادی مؤثر در اشتغال زنان، فصلنامه مرکز مطالعات و تحقیقات زنان، دوره یک، شماره ۱، صص ۲۲-۵.

۱۷. علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۳۹
۱۸. پوریوسفی، حمید، فتحی، سروش و پوریوسفی، محمدعلی (۱۳۹۱) بررسی عوامل موثر بر فرهنگ کار در بین کارگران زن بخش صنعت، مجله زن و جامعه (جامعه شناسی زنان سابق)، سال سوم، بهار ۱۳۹۱، شماره ۱ (پیاپی ۹).
۱۹. فتحی، لاله، (۱۳۸۴). زنان در عرصه مدیریت، روزنامه همشهری، یکشنبه ۲۷ شهریور ۱۳۸۴، سال سیزدهم، شماره ۳۸۰۳، ص ۱۰.
۲۰. قره یاضی، هایده، مدیریت زنان حضوری واقعی نه سمبلیک، روزنامه همشهری، ۲۴/۶/۱۳۸۶.
۲۱. گلرد، پروانه (۱۳۸۳). نقش خانواده در توسعه کارآفرینی زنان، همایش ملی کارآفرینی زنان و چالشهای پیشرو، دفتر بانوان وزارت
۲۲. مدرسی، میثم، تحلیل سیستماتیک عوامل موثر بر رشد کسب و کارهای خانگی زنان، فصلنامه پژوهشی اقتصاد، راهبرد توسعه، پاییز ۱۳۹۷، شماره ۵۵، صص ۱۶۰ تا ۱۸۶.
۲۳. ملک زاده، فهیمه (۱۳۸۷)، نقش اشتغال زنان در توسعه و تعدد نقش ها، دوفصلنامه علمی - ترویجی فقه و حقوق خانواده (ندای صادق)، پاییز و زمستان ۱۳۸۷، سال سیزدهم، شماره ۴۹.
۲۴. موسوی خامنه، مرضیه، زنان در فرایند توسعه، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۱، ص ۱۰۱
۲۵. نوروزی، لادن (۱۳۸۳)، تفاوت های جنسیتی در ساختار شغلی، پژوهش زنان، سال اول، شماره ۱، صص ۱۷۸-۱۶۵.
۲۶. هومن، حیدر علی (۱۳۸۴) مدل یابی معادلات ساختاریابی، انتشارات سمت، چاپ اول.
۲۷. یزدخواستی، بهجت (۱۳۸۶)، راهکارهای علمی در جهت اشتغال زایی زنان استان اصفهان دیدگاه حمایت از کارآفرینی با تأکید بر صنایع کوچک و کشاورزی، مرکز مطالعات زنان دانشگاه اصفهان.

1. Aaltio, Iris, Kyro, Paula, Sunndin, Elisabeth (2008) ,Human Entrepreneurship and Social Capital: A Dialogue
2. Adler; P. S. (2002). Social capital prospect for a new concept. Academy of Management Review; 12, (1), 17-18.
3. Allen; T. D., Herst, D. E. L., Bruck, C. S., & Sutton, M. (2000). Consequences associated, with work-to-family
4. Bolino; M. (2002). Citizenship behavior and creation of socialcapital in organizations. Academy of Management
5. Byron; K. (2005). Ameta analytic review of work-family conflict and its antecedents. Journal of Vocational conixct: A review and agenda for future research. Journal of Occupational Health Psychology; 5, 278-308.
6. Daalen; G.V., Willemsen, T.M., & Sanders, K. (2006). Reducing work-family conflict through different sources
7. Fatima, G. (2010). "Female education as a determinant of economic growth (A case study of Pakistan)", Internationa Conference on Applied Economics, PP 167-171. Feminist analysis, in Marshall, B.L., & Witz, A. (eds), Engendering the Social. Feminist Encounters with Finnish adolescent's perceptions of social support: A cross-cultural analysis. School Psychology
8. Frone; M. R., Marcia, R., & Cooper M. L. (1992). Antecedents and outcomes of the work family interface.
9. Graham, J., Green, W., & Carole, A. (1984). Estimating the parameters of a household production function with joint products. The review of economics and statistics, 66(2), 277-282.
10. Kovalainen, A. (2004). Rethinking the revival of social capital and trust in social theory: Possibilities for Manage. Exec. 14: pp.1-15. Moderator of work- family conflict Journal of Vocational Behavior; 75, 26-37. Of social support. Journal of Vocational Behavior; 69, 462-476.
11. Orhan, M, Scott Don (2001).why Women enter into entrepreneurship an explanatory model , women in
12. Oxford University Press.
13. Pam Alexander; S. (2006). Chief executive, getting women in to business, Prowess Conference Cardiff.
14. Putnam, R. D. (2000). Democracies in flux, the evolution of social capital in contemporary society, USA: Review; 27, 21-22.
15. Suchet; M., & Barling, J. (1986). Employed mothers: Interrole conflict, spouse support and marital functioning.